

35.715

A DADA

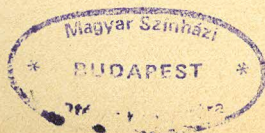
35.715

BRÓDY SÁNDOR

A DADA

ERKÖLCSRAJZ
HÁROM FELVONÁSBAN

BUDAPEST, 1917.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R. T.
KIADÁSA.

Gyulai Árpádné

AZ ALAKOK.

BOLYGÓ.		FRIGYES.
BOLYGÓNÉ.		FRIGYESNÉ.
ERZSÉBET.		PINCÉR.
VIKTOR.		VERKLIS.
ELSŐ	} ÖREG- ASSZONY	KOVÁRTÉLYOSSZONY.
MÁSODIK		BETEG CSELÉD.
HARMADIK		RENDŐR.
PÉTER.		KRISZTINA.
NAGYAPA.		EGY PESZTRA.
NAGYANYA.		BOLTOSLEGÉNY.
JÁRÁSORVOS.		A RAGYÁS.
SZAKÁCSNÉ.		CSELÉD LEÁNYA.
ELZA.		AZ ORVOS.

IDŐ: A MI KORUNK.
A HÁBORÚ ELŐTT.

Minden jog fentartva.

Először játszották a budapesti Vígszínházban 1902. januáriusában Varsányi Irénnel a címszerepben.

Magyar Színházi Intézet
Könyvtára 19. 86/35. 715

ELSŐ FELVONÁS

Palóc parasztszoba. Szemben a nézővel két igen magas, pirosra és feketére festett ágy, ezekben alszik Bolygó és felesége. A sok dunyhától, szürtől, pacuhától ki sem látszanak.

A búbos kályha mellett, a földre vackolt ágyon nyugszik Erzsébet, mellette teknőben a kis gyereke.

Nagyon szegényes szoba, az ablakai ujságpapírral vannak beragasztva.

I.

ERZSÉBET, BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ.

ERZSÉBET. *(A kakas-szóra fölédred, megöleli a gyerekeit.)* Alszol? *(Felül.)* Éppen mint az apád, az a huncfut apád, éca beszégetsz, nappal pihengetsz. Csucsuja, aludjál!

(Csendes, siralmas ének.)

Nyisd ki a szemedet. Teremtő jó isten, ilyen szépet, hogyan is teremthet! Csucsuja, aludj csak!

(Összeteszi a kezét, imádkozik.)

Jézusnak anyja, boldogságos szűz, szent Mária, lilium trónusodról mosolyogj szívesen szegény Erzsébetre is és szegény kicsiny magzatjára, Bolygó-Kiss Kalárira. Amen!

(Újra lefekszik gyermeke mellé, nagy vidáman beszélget vele, mint ahogy anyák szoktak: kérdi és felel is helyette.) Mán meg nyitod a szemedet, azt a zshivány, kék gláris szemedet, kivel az apád is engem megigézett. Gyönne ide most, téged megcsókolna, engem megölelne.

Téged is, engem is é's szülém megverne. — Jól esne?

Csitt, csitt, tudom mit szólsz, te csak hallgassál. Enni, inni — nincs. Elvitte a sicc! Amott-e a macska, gyer ide, hozd vissza! Kalári leányzó, hopp úri kisasszony, tesszen, itt van! Hogy akarod? Így?! *(Fekve szoptatja.)*

(Csendes, édesded, szöveg nélkül való ének. Most toilettet csinál, ami ebből áll:

a felső szoknyáját leveti, nyujtóz kodik egyet, magát megrázza.) Huj, huj, hó, gyere fát keresni, tüzet rakni. *(Kiszalad középen.)*

II.

BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ.

BOLYGÓNÉ *(álmában)*. Hé Virág, hé Marcsa. Rúgják a zsetárt... A tej, jaj —

BOLYGÓ. *(Fölebred, felül az ágyban.)* Ez meg fej, a tehenet emlegeti. Hé asszony, nem a tehen, én rúgtam. Húsz esztendeje is elmúlt, hogy egy csepp tehenünk sincsen.

BOLYGÓNÉ. *(Félálmában.)* Kend megitta, megette.

BOLYGÓ. Aló fel, főzz inkább egy kis ciberét.

BOLYGÓNÉ. *(Felül.)* Egészségére kívánom kendnek az éjjeli nyugodalmat! *(Más hangon.)* Nincs korpa.

BOLYGÓ. Mit bánom én, miből kotyvasztod, legyék.

BOLYGÓNÉ. Nincs élesztő, nincs ecet, egy fej hagyma sincsen itten.

BOLYGÓ. (*A gyerek felé bök.*) Persze, megette a frajla! Krumplit sütöttek-e legalább!?

BOLYGÓNÉ. Egy keló, nem egy zsák. Volt kendnek még tegnap két krajcárja. Hol van? Egy kis zsírt hoznék érte.

BOLYGÓ. Dohányt vásáltam.

BOLYGÓNÉ. Hol a dohány?

BOLYGÓ. Elszíttam, egy csepp sincs. (*Az üres dohányzacskóját kiforgatja.*) Még csak törekje sincs. Se dohány, se cibár, se leves, se hús, pedig vasárnap is volna.

BOLYGÓNÉ. Hallja kend, aludjuk el a fölöstökömöt, a lány addig valamit kifundál. Kunyorál a szomszédba egy kis lisztet, kotyvaszt valamit.

BOLYGÓ. (*Fenyegetőleg.*) Az a lány, az a lány! Attúl, hogy azt a szégyent tette velünk, nem hínak napszámba.

BOLYGÓNÉ. Ugyan no. Nincs napszám. Meg ha van, nem kendet, — a jó dolgost, a fiatal, azt hívják. Meg a téli napszám, egy hatos, két hatos... Csudának csudája, hogy így is elélünk.

III.

VOLTAK, MAJD VIKTOR.

ERZSÉBET. (*Beszalad lábát kapkodva.*) Hu, hu, de süt a hó. (*Szülei felé.*) 'csértessék.

BOLYGÓ. Eridj, eridj, tudom ki vagy.

ERZSÉBET. Se széna, se szóma!

BOLYGÓ. (*Leugrik az ágyból.*) Mán pedig legyék, tűz legyék, ha a ládát hasogatod is fel.

ERZSÉBET. (*Csudálkozva.*) A ládám? Ha nekem valaha ládám volt volna!

BOLYGÓNÉ. (*A lányához.*) Ne szólj vissza neki. A zsidónak kéne vinni valami zálogot. Valami testi ruhát.

ERZSÉBET. Még az ezüstöt se vállalja, csak búzát meg aranyat. Én biz' nem koldulok. Inkább vizet iszok, hót eszek rája. Maradok inkább éhkopp a meleg szobában.

BOLYGÓ. Már pedig éppen abból nem eszel. Eleget rágtál, elég volt. (*Erős elhatározással, kemény mozdulattal.*) Isten hírével! De mindjárt.

ERZSÉBET. Mezté'lab?

BOLYGÓ. Majd még cügos cipét szabatok rád a szuszterrel!

ERZSÉBET. Ha egy pár csizmám volna, neki is mennék Kláriveral a világnak!

BOLYGÓ. Így is nekimégy, alé, vedd, vidd!

ERZSÉBET. Jó! *(Nagy óvatosan leteszi a bűbos mellé és félkézzel a hátára igazítja az alvó pólyásbabát, megáll az anyja előtt, de az apjához beszél.)* Eddig van?

BOLYGÓ. Eddig.

ERZSÉBET. Akkor az isten kenddel. Isten magával is asszony anyám!

BOLYGÓNÉ. *(Aki eközben zsiradékkal kente, igen figyelmesen, az ura csizmáját, magában duruzsolva.)* Nem addig! Téged *(a lányának mondja)* hagynálak, unokám nem hagyom, én viszem. Én is megyek veletek. *(Föláll. A két asszony az ajtó felé.)*

BOLYGÓ. *(Elállja az ajtót.)* Mán most itt maradtok mind a ketten. Hogy én legyek a magános madár. Velem ki nem truccoltok! Ez a beste kicsi béka, az nekem a sicc ki. Azt vidd az apjához. Az tartsa.

ERZSÉBET. *(Elgondolkodva.)* Az apjához?

BOLYGÓNÉ. *(Sóhajva.)* Az apjához?

BOLYGÓ. De ki volt az apja? Hogy az ki volt?

ERZSÉBET. *(Dacosan, tréfásan, kívágyva.)* Nemtudomki Pista!

BOLYGÓNÉ. Az volt, aki volt! — mondd. Szép legény volt, katonának vitték Krakóba, ha visszajön, elvesz. Úgy-e így volt?

BOLYGÓ. Az, az, katona. Valaki káplár, senki őrmester, ismertem a fáját! Talántán vándorló napszámos, marokszedő, fűtő....

ERZSÉBET. Csak mondja, csak mondja, a szám is szétrághatja, én nem mondom. *(Összeszorítja a száját.)*

BOLYGÓNÉ. Ne öl meg. Mondsza hát, most mán megmondhatod, ki volt?

BOLYGÓ. Megmondom én ki volt: nem egyek, tizek, az egész falu alja...

ERZSÉBET. *(Fejét lehajtja, összegörbedve, szemét elfödi, az ablak előtt csengős szán megy el, az ablakhoz szalad, kikiabál.)* Úrfi, úrfi! *(A szán megáll. Erzsébet kiszalad. Az öregek csudálkozva néznek egy-*

másra, a némajáték a színész invenciójára bizatik.)

ERZSÉBET. *(Ezalatt Erzsébet kézen fogva, de hátul kullogva, bevezeti Viktort. Kezet csókol neki.)* Ehun la, ez az apja!

VIKTOR. Hát az! Jó napot maguknak öregek! Vállalom, nem szégyenlem. Én katonatiszt vagyok. Csak most nincs rajtam a ruhám. Hozzám nyúlni nem tanácsos! Én nem vagyok megsérthető! Ha van itt fiatal is, szóljon! — Hát ez a házad-tája? Kedves!... Kicsinyt hideg... De jó!... Milyen helyes kis búbos. Én szeretem az ilyent, sült tököt lehet benne sütni, ha ég! Nem ég? No nem baj! Majd lesz tűz, lesz még szőlő — lágy kenyér. Kivirít még éd's öregem. Én nyiltszívű ember vagyok. Úgy nézzen engem, mint a nép barátját! Örömmel jöttem ide! Pedig nem híttak! Nem kellett. De tagadom én, hogy apa vagyok? Van eszembe... Van nálunk odahaza egy házikisasszony, aki sejti ezt a dolgot és nevet! Különben mit bánom én, kéküljön meg az egész világ! De ezt a leányt kíméljétek!

BOLYGÓ. Ki bántja? Mért nem szól?

(Kezet nyújt Nagy Viktornak, aki szeretné a kezelést elkerülni, de mégis csak oda nyújtja az ujjait, amelyekben szivar van. Az öreg paraszt a szivart egyszerűen elkezeli, megnézi, megcsóválja, a szájába teszi.) Cibar mán vóna.

ERZSÉBET. Nem szégyenli kelmed! *(Halkan Viktorhoz.)* Tessen vigyázni, éd's apám *(mutatja a kezével az elcsenést)* egy kicsinyt olyan.

VIKTOR. *(Halkan.)* Csak hagyjad! *(Fenhargon.)* No öreg, milyen volt a tavalyi termés?

BOLYGÓ. Az én termésem? *(A beretvás állára mutat.)* Ilyen!

BOLYGÓNÉ. *(Aki Viktor felé sandítva, ümmög.)* Bár tavaly ne is termett volna, az én lányom hogy markot ne is szedett volna!

VIKTOR. *(Nevet.)* Úgy érti néni, hogy én ne gyöttem volna ide takarásra a... A kazalra éjjel csak vigyázni kellett!

BOLYGÓ. Ami megvan, megvan!

ERZSÉBET. *(Vidáman.)* Ami megvan, megvan!

VIKTOR. Én meg azt mondom, bár én

parasztlegény lennék. Mert én ilyen vagyok.

ERZSÉBET. (*Boldogan.*) Ugyan — úgy-e? Hát akkor mi lenne.

VIKTOR. Feleségül vennék, mindég együtt lennénk. Lebbencslevest főznél, utánam kihoznád a tagba.

ERZSÉBET. (*Túláradó örömmel.*) Látják-e! (*súgva*) elvenne!

VIKTOR. A sors azonban engem úrnak szült. Lettem volna parasztlegény, gulyát őriztem volna, grófkisasszony járt volna a gulya után... Én ilyen vagyok, apám. Ami azonban a készpénztáramat illeti...

BOLYGÓ. Úgy, úgy, tesszen is ennek a becsületes lánynak valamit testálni, de most — ma...

VIKTOR. Szívesen, fogok is, ígérem, persze, nem vagyok én tolvaj. Majd jobbra fognak fordulni anyagi viszonyaim.

BOLYGÓ. Ha meg tetszik halni?

VIKTOR. Óh nem, ha megházasodok.

ERZSÉBET. (*Csudálkozva.*) Ha megházasodik?

VIKTOR. Előbb a vizsgáimat kell letenni. Ez a regényes kis falu, azért jöttem bele.

Agyontanultam itt magam. Ez a koszt, ez a csend, ez a tiszta levegő.

ERZSÉBET. (*Félénken.*) Mért tetszik akkor itthagyni?

VIKTOR. Kell. Az élet. A pálya. Mi az eszünkkel dolgozunk, kis öreg. Maguk a testi erejükkel. Azért egytestvérek vagyunk. Köszönöm, hogy behívtál. Úgy is búcsuzkodni akartam tőled. Eljöttem volna magamtól. El én. Jó leány voltál! A legszebb, a legjobb, egyest kapsz!

BOLYGÓNÉ. Az a baj, épp!

ERZSÉBET. Hogy el tetszik menni?! Igaz-a, nem idevalósi. Tudhattam előre. Azt tetszett mondani, hogy itt marad ispánynak, mind csak csépettet, én meg mind a kévét rakom... No most meg elmegy? Lehet-e? Amíg itt volt, minden jó volt. (*Félénken.*) Nem lehetnék-e az ifiúrnak kis szolgálója?

VIKTOR. Bolondka. Nőtlen embernek. Még megszólnának! Üres konyhájú gazdasszony. Hanem (*hirtelen gondolata támad*) feljöhethnél Pestre szolgálónak. Marikát —

ERZSÉBET. Klárikát.

VIKTOR. Dajkaságba adnád.

ERZSÉBET. *(Kétkedve.)* Hogy azt lehesen? Eloltnák! Hanem felvinném magammal. *(Élénken.)* Elhálna a konyhában!

VIKTOR. Golyhó. Nem olyan konyha az. Olyan konyha az, amiben a kút benne van a falban.

BOLYGÓNÉ. *(Az urának.)* Kezdi már a hazudságot.

VIKTOR. Aztán nem is azért fogadnának meg, hogy szoptassad a *(gondolkozik)* Klárikát, annak *(affektált elkeseredéssel)* hajh! sipirc, minden azé a kis németé, aki mellé megfogadnak.

ERZSÉBET. Olyan még nem is volt, nem is lesz.

BOLYGÓ. *(Nekipipakodva.)* Már mint a dajkaságot tetszik emlegetni! Az úr az én emberem. Ez az!

VIKTOR. Én éppen nem mondom. Ámbár az igen nagy és kényelmes állás. Nem cseléd, a család bizalmasa. Egy kis vagyont lehet vele szerezni. Most is egy nagy gazdag pár úr van itt Pestről, akik dadát keresnek.

BOLYGÓ. *(Ölelésre tárja ki karjait.)* Ifjúr!

BOLYGÓNÉ. Jó van, jól. Ez asszonyi do-

log. Hagyja kend, végezzék el maguk! *(Elhúzza az urát a szoba másik sarkába.)*

ERZSÉBET. *(A könyökével megérinti Viktort.)* Tessen már megnézni!

BOLYGÓ. *(Aki nézi őket.)* A gyerekünknek csak ad valamit!

VIKTOR. Nem értek az ilyen kis gyerekekhez. Hanem valami emléket szeretnék neki adni. Neki és neked. Talán ezt a gyűrűt? *(Az ujjára néz.)* Az anyámtól kaptam! Ezt a kicsit! *(Mint fent.)* A kedves kicsi hugom vette! Ezt. *(Mint fent. Negédesen, súgva.)* Szép asszony ajándéka.

ERZSÉBET. *(Aki alvó gyermekét nézi.)* Tessen már! Milyen gyönyörvetes, amikor alszik. Talán mégis akkor szebb, ha ébren van. Felköltsem? Hadd lássa az — ifurat.

VIKTOR. Nem, nem!

ERZSÉBET. Tessen már nézni, milyen szép kis orra van. Nem is olyan, mint egy gyereknek, hanem mint egy nagynak. *(A gyerekekhez beszél.)* Nő-e már? Fog, fog, fog. Megvan a helye. Ejnye, de mulya ez a kis lány, nem tudja ki áll most előtte, az — ifjúr.

VIKTOR. (*Akinek terhére kezd esni a do-
log.*) Ne bánts, ne bánts!

ERZSÉBET. (*A gyerekekhez.*) Mindjárt meg-
pofozlak. Vissza tud ám ütni. (*Büszkén.*)
Az éjszaka is összecsikart. Olyan tokája
van, akár a szolgabírónénak. A szája, ha-
nem a szája, egy szem piros mogyoró.
(*Hirtelen.*) Tessen már megcsókolni!

VIKTOR. Nem csókolni való az ilyen kis
gyerek.

ERZSÉBET. Hogy felébredne? Nem a'.
Csak mosolyog rá, mindég azt álmodja
ilyenkor, hogy mennybéli angyalokkal csó-
kolózik. (*Sürgetve.*)

VIKTOR. (*Kedvetlenül.*) Mondtam már,
hogy ilyen kis szopósokat (*Finnyásan.*) nem
szoktam megcsókolni. (*Idegesen.*) Nem tu-
dom! Majd ha nagyobb lesz, egyszer le-
gyövök. Hanem inkább téged.

ERZSÉBET. (*Felocsudva, végignézi.*) No
akkor engem se, sohase!

VIKTOR. Ne tréfálj, nem néznek ide az
öregék, egy búcsucsókot.

ERZSÉBET. (*Elfordul, mintha nem hal-
laná.*)

VIKTOR. Ne váljunk el haraggal. Én em-

lékezni fogok reád, szívesen mindég, amit
azon az éjjel ígértem: az aranykeszkenőt,
selyembrokát szoknyát, elküldöm. Elküld-
jem-e?

ERZSÉBET. (*Nem felel.*)

VIKTOR. Magaddal truccolsz. No gyere,
béküljünk ki. Mondd, hogy nem haragszol.
Félek az ilyen veres-vizes arcú kis öregtől.
Még ha érezné, az ember bizton tudná,
hogy az övé.

ERZSÉBET. (*Seprőt vesz elő, seperni kezd,
mintha Viktor ott se volna.*)

VIKTOR. (*Méltatlankodva.*) Mit csinálsz?

ERZSÉBET. (*Aki a Viktor lábánál, orra
előtt seper. Egyszerűen, harag nélkül, de
éssel, mintegy magának.*) Seperek.

VIKTOR. No jó, én akkor megyek. (*Igyek-
szik kifelé. Az ajtóban.*) Isten áldja ma-
gukat öregek. (*Beteszi maga után az ajtót.*)

ERZSÉBET. (*A seprőt eldobja, nagy meg-
vetéssel keresztet hány az ajtóra Viktor
után.*)

BOLYGÓ. (*Aki csak most fogta föl a
történeteket.*) Kiseperted, kiszekiroztad ezt
a jó, becsületes embert, anélkül hogy vala-
mit adott volna.

BOLYGÓNÉ. Kiseperni azért nem kellett volna.

ERZSÉBET. (*Hetykén.*) Én szedtem föl, én tettem le — isten neki fakeseszt! (*Az ablakon át megpillantja a három öreg asszonyt.*) Gyönnek már, gyönnek már.

BOLYGÓNÉ. Templomba vigyenek!

BOLYGÓ. Ahá!

IV.

VOLTAK. 1., 2., 3. ÖREG ASSZONY, 4 KIS LEÁNY.

A HÁROM ÖREG ASSZONY. (*Egyszerre.*) 'csértessék!

KIS LEÁNYOK. (*Utánuk az ajtóban.*) Mindörökké ammén!

AZ EGYIK ÖREG ASSZONY. Fej-bekötni jöttünk.

A MÁSIK. Elszelelt völegényt, fülön fogni, színnyi!

ERZSÉBET. (*Pukkant a szájával.*) Ott száll, szitakötő hátán, anyámasszonyék szálljanak utána, tehetyik!

BOLYGÓNÉ. Katonának vitték.

BOLYGÓ. Jó van, jó! Hol az a fejkendő?

ERZSÉBET. (*Viszi az első öreg asszony-nak.*) Itt van la! (*Fejét lehajtja.*)

AZ EGYIK ÖREG ASSZONY. (*Erzsébet fejére teszi a kendőt.*)

Ez a leányzó
Olyan leányzó,
Leesett a
Zugorkafaró'.

A MÁSIK. (*Hátul összeköti.*)

Keszkenődet összekötöm hátul,
Menyecske vagy mátúl!

A HARMADIK.

Menyecske vagy mátúl.

ERZSÉBET. Nem tartok csak az isten fiátul. Uram volt, uram nincs. Hát a kis lányomnak, én szép gyerekemnek nem tesznek valamit?

BOLYGÓ. Nem gyerek az te, hanem leány! Halljuk azt a nótát, kicsiny boszorkányok.

A NÉGY KIS LEÁNY. (*Az ajtóban állva, éles hangon énekelnek:*)

Égi szüz verág,
Áldjon a velág,
Téged óh szüz Mária.

Égből kiesni,
Bünbe elveszni
Ne hagyj Máriám!

(Az utolsó hangoknál megfordulnak. Utánuk Erzsébet. Majd a három öreg asszony egy sorjában elmennek. Aztán Bolygó és Bolygóné.)

A szín egy pár pillanatig üres. A Bolygó házaspár visszafordul. Kívül hallatszik az ének. Bolygóné leül a padkára, félkezével a bölcsöként szolgáló dagasztóteknőt ringatva, hangtalan szóval imádkozik.

V.

BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ.

BOLYGÓ. Eddig vagyok. *(Ingerülten a torkára mutat.)*

BOLYGÓNÉ. *(Int a kezével, hogy ne kiabáljon.)*

BOLYGÓ. Eddig vagyok, de nem disznó-hússal, se gancával.

BOLYGÓNÉ. *(Nyugtatra.)* Mindjárt főzök kendnek levest, csak ez a kis bogár elaludjék!

BOLYGÓ. Mindjárt elaltatom én úgy, hogy föl se ébred a pokol kapujáig.

BOLYGÓNÉ. Ugyan, ugyan, ne vétkezzék, ezt a kis ártatlanságot.

BOLYGÓ. Ezér kerülök én még be Egerbe, az egi tömlöcbe! Meg érted, meg a lányodért. Hogy amikor szülted, tigris születtél volna!

BOLYGÓNÉ. Nem is kendnek szültem!

BOLYGÓ. Nem nekem-e?

BOLYGÓNÉ. De rövid is a kend emlékeztetje! *(Föláll.)*

Úgy hoztam kendhez. Én is úgy hoztam. Éppen mint a lányom. Az anyám is úgy volt. Ha kend kifirtatta, kend is hallgassa.

BOLYGÓ. Vándor katona útközben itt-hagyta, a nyakamba varrta, hogy amerre marsol, ott az isten verje.

BOLYGÓNÉ. Hogy az isten áldja. Tudná csak, hogy kend a lányának hajával a csizmáját töröli... Különben kend maga vállalta! A falu se tudja mán, minden elfeledte. Én is. Szivem Erzsébet, soha is nem tudta. *(Emelt hangon.)* Úgy bántsa, hogy ma van a napja, neki is megmondom!

BOLYGÓ. Antúl rosszabb, hogy nem is az én lányom. Becsületes nevem itten bepiszkítja...

(*Változott, kemény hangon.*) Én ma húst akarok enni. Ha mán buba vagyok! Húst eddig! (*A nyakára mutat.*) Meg bort rá, nem pályinkát. Nekem a föld méhéből is teremts, mert szétvágom a dunyhád, szélnek eresztem a pelyhét!

BOLYGÓNÉ. (*Önmegadással.*) Vágja szét, hanem a pelyhét kend mán nem bántja. Régen a zsidóné hál azon.

BOLYGÓ. Eztet a porontyot meg kiviszem a rétre, a havas mezőre, leteszem a jeges partra, egyék meg a varjak. (*A gyerekek után nyúl.*)

BOLYGÓNÉ. Azt pedig kend nem bántja, az Krisztus unokája. (*Föhláll, körmét fordítja az ura felé. Künn misére csendítenek. Aztán a lánya után megy.*)

BOLYGÓ. (*Nevetve.*) Itt meg la, az ördög dajnája! (*Zordan nézi, majd odamegy a gyerekekhez, megnézi, szíve megenyhül, körül néz: nem látják-e és hirtelen mozdulatlan ringatja a sütőteknőt.*)

VI.

BOLYGÓ, VIKTOR.

VIKTOR. (*Kint kopog az ablakon.*) Hé, gyöjjön csak ide!

BOLYGÓ. (*Kinyitja az ablakot.*) Valamit hozni tetszett?

VIKTOR. Kenddel akarok beszélni. Ki van bent?

BOLYGÓ. (*Gúnyosan.*) Az úri kisasszony lánya, meg én la.

VIKTOR. Más senki? (*A választ nem várva, bejön. Megveregeti az öreg vállát, aki hiába nyújtogatja a kezét.*) Mi csak értjük egymást, öregem, mi férfinép, az asszony, az mind —

BOLYGÓ. Vadállat!

VIKTOR. No, no, az talán éppen nem. De kend okos ember.

BOLYGÓ. Csak szegény vagyok az eszemhez képest.

VIKTOR. Hogy érti?

BOLYGÓ. Nincs szerencsém az eszemhez.

VIKTOR. Az az, szerencse kell, de az lesz! Meggyött. Reggel a vasúttal.

BOLYGÓ. Azt tesszen már mondani, azt, azt, amikor begyön az új hit, hogy az enyém lesz, ami a másé.

VIKTOR. Én is azt várom, azt nézem. *(Nevet.)* Hé, kis öreg, mi, de huncut is vagy. Huncutok vagyunk. De nem baj. Elgyöttek, itt vannak.

BOLYGÓ. Kifélék?

VIKTOR. Az Erzséért jöttek, éppen mintha neki érkeztek volna, két nagy gazdag öreg ember.

BOLYGÓ. Értem, úgy? *(Kacsint.)* No azt nem tudom, gyerekestül jó-e arra, mert a gyerekét az nem hagyja...

VIKTOR. Ugyan már, mit gondol kend, nem vagyok én gazember! Arra! Hogy én vezessem arra! Jó, egészséges, igazi paraszt dajkát gyöttek keresni gondos és vagyonos nagyszülők. Maguk gyöttek ebben a hidegben és éppen ide! Ez a szerencse, ez az! Ők akarják fizetni a dajkát; ajándékba adják a lányuknak. Jót és olcsót. Van-e szebb a családi életnél? Sem pénzt, sem időt, sem fáradságot nem kíméltek. Ahogy a vasútról leszálltak, megfogtam őket. Hogy ez nekünk való. Ezek

minket keresnek. Egy végképpen ártatlan lányt, mint amilyen az Erzsi.

BOLYGÓ. Hogy megromolva nincsen, az már bizonyos.

VIKTOR. Ez az Erzsébet burokban született. Maga is öregem, barátom, rokonom! Mért ne volna maga nekem rokonom! Minden férfi egytestvér. Ne legyetek gyerekek, ilyen familiába belekerülni. Ha férfi nem volnék, apám, Erzsébet szeretnék lenni. Én ismerem ezeket. A kis szopóst is ismerem. *(Felentőségteljesen.)* Én ott házi nevelő voltam, a család bizalmasa. *(Magának tetszelgő módra.)* Nekem tetszik, hogy akiket szeretek, együtt legyenek. Legyünk mindnyájan együtt.

BOLYGÓ. Még én is felmegyek, ha kell.

VIKTOR. Csak Erzsi menjen. Rá kell beszélni. Rá kell muszájítani.

BOLYGÓ. A lábát töröm el, ha nem megy.

VIKTOR. Úgy, úgy, beszélje rá. A maga érdekében. A maguk hasznára. Itt abból fölgazdagodhatnak.

BOLYGÓ. Csak már egy huncut krajcárt látnék az édes lányom édes erkölcséből.

VIKTOR. Meglesz, meglesz. Megszoríthatja kend a pesti öregeket, előre. Ide fognak gyönni.

BOLYGÓ. Mikor?

VIKTOR. Mise után.

BOLYGÓ. Aztán velem beszéljenek!

VIKTOR. Magával, kenddel, öregem. Mert az ész kendnél van.

BOLYGÓ. Meg a tiszta szív. De nem tesznek ám annak a lánynak ott semmit?

VIKTOR. Ügyelni fogok rá, szemmel tartom, nem hagyom. Hiszen a magam érdeke. Kettős is. Én ilyen vagyok.

BOLYGÓ. Azt már mondhatom, hogy finom úr. Csak ozt biztosan, akkurátosan tesszen megírni a pénzre az atrecot, hogy kihez gyöjjön, ide hozzám. Erzsi kezébe hogy ne adják, mert az a lány, tetszik tudni (*Keres valami kifogást.*) egy kicsinyt... (*Ivást jelez a kezével.*) No nem baj, csak kicsinyt.

VIKTOR. Igérem kendnek, hogy ügyelni fogok rá. Én úgy is csaknem az egész napon át annál a családnál tartózkodom. Az illető nő férje nincs annyit ott, mint én. Pesten úgy szokás.

BOLYGÓ. Az már jó, így szeretem.

VIKTOR. Tudja öreg, mi értjük egymást. Az asszonyoknak nem kell szólni, hogy itt voltam. Ez a vizit csak a magáé, apuskám!

BOLYGÓ. A lányt kettéhasíthatják, úgy se mondja.

VIKTOR. Különben ha megtudják, tudják. Az én becsületemnek ez nem árt. Sőt! Lesz ahogy lesz. De én segíteni akarok magukon. Én ilyen vagyok.

BOLYGÓ. Hogy az Isten áldja! (*Kezet nyújt.*)

VIKTOR. Jó, jó. Rólam nem kell szavalni azoknak se, akik ide jönnek. Nem éntőlem került ez az egész. Én nem vagyok itt. Én egyszerűen nem vagyok. A leányt tehát muszájítani, kiokosítani... (*Hallgatódzik.*) A harang nem szól, a prédikáció megkezdődött. Isten magával, írjon nekem vagy egyszer egy levelet! (*El.*)

VII.

VOLT, ERZSÉBET, MAJD BOLYGÓNÉ.

ERZSÉBET. *(Főn, helyesebben beesik az ajtón. Fejkendője helyett a menyecskét jelző fehér túllkendő szétbomlott. Mintha meg volna tépázva. Képét elrejti.)* Kikergettek! Kipapolt a pap. Ilyen szégyent szentbükki leánnyal még nem tettek! Az öregek mocs-koltak, a legények csúfoltak, az oltár elejéből kilökdöstek.

Édes anyám hol vagy, egy lyukat vágjál nekem itt a ház földjébe, mibe temetkezem, szép fiatal korom, kibe elrejtőzzön.

Csak azt az egy erkölcsöt, hogy azt verte volna meg az Isten, kit papi szájával a főúr egyre mondott. Még hogy én-rólam példákat vennének angyalok, kik buktak és ördögökké lettek!

BOLYGÓ. Az az, ördög vagy, az lettél.

ERZSÉBET. *(Megnézi a lábát.)* Nincsen patás lábom *(Eldobja a kendőt.)* Szarvam se nőtt itten. *(Lehel egyet.)* Kénköves levegő nem gyön a szájamon! *(Megtapogatja*

a szívét.) A szívem helyén van, kiszakadni készül. Isten oltárára kívánkozik, hogy ott elvérezzék, ottan föllángolják, megeméssze tüzzel mindazt, ki bántotta.

Mit vétettem, kit bántottam, hogy egy aranyos pintyőke madárnak én gyenge lány keserves kínommal életet adtam? Rossz vagyok, csúf vagyok, én vagyok a varangyos béka.

BOLYGÓ. Annál is utolsóbb. Te vagy az, akit a pap kipapolt, a kénköves erkölcs! *(Ezalatt odakint lárma és nevetés közben, csúfondárosan, több hang.)*

EGY HANG: Gyere ki kontyos Kis Erzsébet!

EGY MÁSIK HANG: Ki ne gyer útszéli virágszál, Bagófia Erzsók!

EGY HARMADIK HANG: Hopp hó, nász-asszony, árokban a násza!

BOLYGÓNÉ. *(Ezalatt jön háttal az ajtó-nak a nép felé, nagy gesztusokkal.)* Hát az vagyunk, kinek mi köze hozzá. Hej, híres legények, ti meg csak keáltsatok. Titeket még keresztülugrállak! *(Bejön a szobába.)* Hogy még ilyen szégyent tettél rajtunk! *(Ellágyulva nézi Erzsébetet, oda*

fut hozzá, szinte a szoknyája alá bujtatja, úgyszólván reáül, mint egy tyúk.)

Bújj el, bújj el, szerelmes lányom!

BOLYGÓ. *(Szivarját leteszi, egy babkarót vesz elő, megsuhogtatja.)* Én meg azt mondom, hogy gyer elő!

ERZSÉBET. *(Elökullog.)*

BOLYGÓNÉ. Mit akar kend küldeni?

BOLYGÓ. *(Erzsébethez.)* Topp le!

ERZSÉBET. *(Leguggol.)*

BOLYGÓ. *(Emeltebb hangon.)* Topp le, egészen a földre.

ERZSÉBET. *(Engedelmesen leguggol, mint egy kis kutya.)*

BOLYGÓNÉ. Jaj, jaj, csak a képét ne bántsa kend.

BOLYGÓ. Csak a csontját töröm össze. *(Felemeli a karót.)*

VIII.

VOLT, PÉTER.

PÉTER. *(Berúgja az ajtót.)* Majd én a kendét, leteszi kend! *(Mégfogja a Bolygó kezét, a karót kivieszi a kezéből.)*

BOLYGÓ. Jaj, ezek még megölnék!

ERZSÉBET. *(Aki lassan fölemelkedik.)* Mit bántja maga az apámat!

BOLYGÓNÉ. Mindenki szabad a maga gyerekével!

PÉTER. *(A lajbijából pénzt vesz ki, odaadja Bolygónak.)* Itt van!

BOLYGÓ. *(A lábával megvetéssel manipulálja a pénzt, amíg észreveszi, hogy egy pengő. Fölveszi.)* Van már húslevesre való! *(Kifelé indul.)* Gyere asszony vásálni! *(El Bolygónéval.)*

IX.

ERZSÉBET, PÉTER.

ERZSÉBET. (*Idegesen.*) Ha fölébred Kalári, ringathatja kend.

PÉTER. Hát ringatom.

ERZSÉBET. Hagyjon engem békén, ne bántson, ne védjen. (*Sirdogál.*)

PÉTER. Ne sírj, ne sírj — nekem kéne sírnom, mért, hogy csak egy karom van, akivel téged nem hagyjak. Töröld meg az arcod. Nézz bátran a világ szemébe, én is oda nézek! (*Odanyújtja a kendőt. Erzsébet megtörli az arcát.*) Így kellett ennek lenni, hogy mind a ketten meghibáljunk. Neked a lányságod, nekem az édes egyik karom.

ERZSÉBET. Tud kend az eggyel is dolgozni, jobban, mint két ember.

PÉTER. Tudok, tudok, de mégis csak jobb volt, amikor még megvolt. Emlékszel-e Erzsi, egyszerre hibáltunk meg mind a ketten. Én etettem a cséplőt, éjjel is dolgoztunk, — de szép holdvilág volt... Te a

kévéket raktad, kazal alján háltál, nótáztál éjfélig. Nótával feleltél, egyszerre elhallgattál, elbujtál. De én láttalak. Akkor gyött egy árnyék.

ERZSÉBET. De szép holdvilág volt. De sok kakukfű volt. Az élet, a búza csupa jó illat volt.

PÉTER. Csupa pokoltűz volt. Éjjel is járt a gép. Ugyan megettetem. A kazán, mint a pokol izzott.

ERZSÉBET. Soha annyi csillag nem volt.

PÉTER. Tudd meg, hogy kicsi hijja, akkor, csaknem oda sültünk, mind, mind.... Az isten — a meleg — elvette az eszem: járj kutya gép, járj, szakadj szanaszéjjel, gyúljon föl a kazal, gyúljon föl az élet! Nem gyúlt föl; a cséplő a karomat elvitte... Emlékszel-e, hogy felriadtatok, hogy szerte szaladtatok, a fütőt benyelte a cséplő. Az úrfi kiabálta.

ERZSÉBET. Pendelyemből téptem rongyot a sebére.

PÉTER. Az isten azért is megáldjon.

ERZSÉBET. Látja ni, hogyan áld!

PÉTER. De látom, neked is kiviríthat, nekem is kivirítna. Persze, hogy jobb volna,

ha minden úgy volna, mint régen volt. Amikor kicsik voltunk, aszatóló napszámba mikor ketten együtt jártunk. Olyan kicsiny voltál, hogy a falu végén fölvettelek a hátamra. Olyan kicsiny voltam, hogy a lábaddal a földet surolta. Mikor kergettelek, sárral dobáltalak, akkor is szerettelek. Te meg sárból nekem sok pogácsát gyúrtál.

ERZSÉBET. *(Nevet.)* Hamupogácsát, kakastejjel sültet!

PÉTER. Azóta mind a ketten, hogy így meghibáltunk. Nem bánom, nem. Az Isten engem megalázott, hogy te hozzád lennék hasonló. A magam vére újra megkeresztelt: most már hívő vagyok.

A géppel az őszön az alföldön jártam, Tiszának vizében János, a parasztpap újra megkeresztelt. Engem szeret Jézus, ő akarta, hogy ketten tegyünk ki egy embert. Mostan már igazán összeillünk. Két fél egy egész. Mi ketten nem is egy pár, csak egy ember lennénk.

ERZSÉBET. *(Fejét lehajtja, nem felel.)*

PÉTER. A helyet, ahol megköpdöstek, én megcsókolom, mert nem tudod, gyerekészszel mit tettél.

ERZSÉBET. *(Konokul.)* Nem tettem én semmit.

PÉTER. Amit tettél, tettél. Én nem vádolgatok, én fölmentelek, én megbecsüllek, én téged hites feleségül kérek! Akarsz-e lenni én párom?

ERZSÉBET. *(Mereven maga elé néz, a teknőt ringatja, csendesen dudol.)*

PÉTER. *(Fölemelkedik.)* Bolygó Erzsébet, szeretsz-e te engem?

ERZSÉBET. *(Szintén fölemelkedik.)* Igaz szóval szóljak? Nem szeretem kendet.

PÉTER. Jó. Igaz beszéd, becsületes beszéd. Megyek a világnak. Kenyeret keresni, az eszemmel élni. Neked keresem, miattad jártatom; várlak, hogy konok gyermekszíved értem meglágyuljon. Egy jó szót se adsz nekem utavalónak?

ERZSÉBET. Én is megyek a világba, más útba. Nem bánom. *(Elhatározással.)* Megyek cselédnek, megyek dajkának.

PÉTER. Isten megáldjon Erzsébet!

ERZSÉBET. Isten áldja Péter! *(El.)*

X.

ERZSÉBET, BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ.

(Nagy beszélgetések között jönnek.)

BOLYGÓNÉ. Szívem kis leányom, nagyúri helyre dajkának kívánnak. Gyönnék a pestiek.

ERZSÉBET. Gyöjjenek!

BOLYGÓ. Kend meg a hajadat. A németek itt is vannak, hallom, rí a cipéjük — jó volna nekem!

ERZSÉBET. Ezek jönnek, értem. *(Duru-zsolva, mint a gyermekmesét.)* Sós kútba vetnek, onnan is kivesznek, kerék alá tesznek.

BOLYGÓNÉ. Ne sírj lányom, én is voltam szoptató, — csak Egerbe, de te utánad éppen. Sohse volt jobb dolgom. Egész nap varrtam.

ERZSÉBET. *(Ijedten felugrik.)* Hát a Klárika?

BOLYGÓ. Azt mik felneveljük, te se jobban.

ERZSÉBET. Ki szoptatja?

BOLYGÓ. *(Önérzetesen, mellét kidüllesztve.)* Mink szoptatjuk. *(Mohón, majd hangját rezgetve, rimánkodva.)* Boldog leszel, szerencsés. A gyereked áldani fog haló porodban.

ERZSÉBET. Nem bánom, gyüjjenek!

BOLYGÓNÉ. Jaj mán itt is vannak. *(Kívülről beszélgetés hallatszik.)* Erre. Nem bánt ez a kutya? Nem kutya ez, lúd. Eleven lúd, szép! *(Bent azalatt készülődések, Bolygó csizmáját pucolja, Erzsébet vizet szed a szájába és azzal — mint egy öntözővel — körben-körben felöntözi a szoba földjét.)*

XI.

VOLTAK, NAGYAPA, NAGYANYA, JÁRÁSORVOS.

(Fönnnek a tél ellen városi bundákban igen kiöltözve. Nagyon egészséges, kövér, szuszogós és finnyás nagyvárosiak. Kíváncsiak, de félnékek. Amint belépnek, első mozdulatuk a megdöbbenése, a szokatlan szag miatt. Velük jön a járásorvos, tar-

kőjáig kopasz, negyvenöt-ötven éves férfi, rövid télikabátban, vadászcsizmában, igen közelről beszél mindenkivel.)

NAGYANYA. Jó napot. Itt lakik a dajkának való?

BOLYGÓ. Itt, az én lányom, szolgálatjára. *(Kézet akar nyújtani.)*

ERZSÉBET. Talán nem is Bolygó-Kiss Erzsébetet tetszenek keresni?

JÁRÁSORVOS. Azt, azt, hanem elébb nyisátok ki az ablakokat.

BOLYGÓ. *(Önérzetesen.)* Nem olyan ablak az! Majd Szen-Györgykor, a nyáron, akkor kivesszük.

NAGYANYA. Hagyja doktor úr. *(A lány elé áll, erősen megnézi.)* Van magának szeretője?

ERZSÉBET. Nincs.

NAGYAPA. Hát akkor a gyerek —

NAGYANYA. *(Az urát leinti.)* Hány hónapos a kicsije?

ERZSÉBET. Kettő lesz.

NAGYANYA. Kár, hogy nem négy. Az én lányomé négy.

BOLYGÓ. Az az egy hónap annyi, mint semmi.

JÁRÁSORVOS. Kend ahhoz nem ért. A nőt orvosilag fogjuk megvizsgálni. *(Készülődik.)*

NAGYANYA. De ha maga a gyereke után fog sírni, azt nem szabad. Fog-e?

NAGYAPA. Maga fog kapni sok ajándékot, selyemkendőt, török nagykendőt. Az van az én boltomban ezer tucat is. Az én boltom ebben a legnagyobb. A fiam, ahová magának jönni kell, az nem boltos, az ügyvéd.

BOLYGÓ. Hallod Erzsike, fő-ügyvéd! De tesszen már fődoktor úr ezt a lányt megvizitálni. Olyan ez belül, amilyen kívül, mint az alma. Sziveskedjée, hogy levedd a pruszlikod.

JÁRÁSORVOS. *(Türelmetlenkedve.)* Le, le.

NAGYAPA. *(Bizalmaskodó mozdulattal.)* Le, le.

BOLYGÓNÉ. *(Elrija magát, jajgatva sír.)* Erzsébet szintügy.

JÁRÁSORVOS. No, no, nem bántalak. Éppen hogy megnézem, meg nem eszem. *Ez közérdek!*

BOLYGÓ. Az más! *(Az orvos Erzsébet ingét kigombolja, jobbról, balról nézegeti.)*

A nagypapa szintén kíváncsiskodik, de felesége hirtelen elfordítja.)

JÁRÁSORVOS. Most pedig nézzük, milyen az alma bévül? *(Fejét a lány mellére hajtja.)* Szörccsörej, meztelen lábbal jár a hóban. Mért muzsikál a melled?

BOLYGÓ. Olyan lány ez; muzsikáló mellye van.

JÁRÁSORVOS. *(Mérgesen.)* Kend ehhez nem ért. Erzsébet, mutassad a fogazatod. Nem hallod, mit mondok, magyarul beszélek vagy mi: a fogad mutassad. *(Erzsi mutatja.)* Olyan finom, pontos, rendes, mintha be volna téve. Jó erős, meg fogja rágni a lánchíd láncát, ha Pestre érnek —

BOLYGÓNÉ. Láncot kell rágnia?

ERZSÉBET. Csak teréfa. *(Elszántan.)* De megrágom én igazában is, ha már belekezdtem.

JÁRÁSORVOS. Okos lány vagy, muti a torkod. Mondd »á!« Különben ne mondd, kiálts egyet. Hogy milyen erős a hangod.

NAGYAPA. Talán valami falusi nótát énekelhetne.

NAGYANYA. Valami erkölcsös gyermekdalt.

BOLYGÓ. Azt, azt. Erzsébet, majd én se gélek. Valami szép szelidet, szomorút. *(Erzsébet nekiripakodva):*

»Három csillag ragyog ama nagy rét felé,
Három legény ballag a fonóház felé...«

Majd lassan gyermeke felé fordul és csendesen énekl:

»Aggyá babám kendőt, aggyá fehér kendőt,
Takard el a szemem a sok irígy előtt.«

Majd oktalanul, szinte megzavarodva, új énekbe fog, gyereke felé egészen lassan:

»Mért küldött az úrasszonyhoz a gyöngyöm maga...«

JÁRÁSORVOS. Jó van, jó. A torkod rendben van. Nézzük a hereditást. Az a kérdés: nem terhelt-e ez a leány?

BOLYGÓNÉ. No még olyant!

BOLYGÓ. Ha szegény emberek vagyunk is, ilyent fődoktor úr ne tesszen mondani!

JÁRÁSORVOS. *(Mérgesen.)* Kend ehhez hat ló. Azt kérdem, nem volt a leány családjában iszákos vagy örült, súlyos ideg-beteg, mell-, méh-, vagy lép-bajos? Persze

ezt nem tudják kendtek, ezt pedig tudni kéne! Hanem nézzük meg a leány-anya leányát.

NAGYANYA. Lássuk a gyermeket. Hogy azt ápolni tudta?

ERZSÉBET. *(Odavezeti őket a padkához, felemeli a vörös kanavász dunyhát s mutatja.)* Alszik.

BOLYGÓ. Álmában is szopik, a kis frajla.

ERZSÉBET. *(A padkához egészen közel, a teknő előtt letérdel, fejét a dunyhába temeti.)* Aj, aj, Kalári lányom, lelkem gyerekem, búzám, tengeli-galambom, elmegy a te anyád, nincs mán neked anyád. Azt a Pestet, ahol van, verje meg az isten! *(Észreveszi, hogy figyelik, elszégyeli magát, hirtelen elhatározással.)* Mikor megyünk?

NAGYANYA. Délben, mindjárt. Rendben van a fehérnéműje?

BOLYGÓ. Az biz' rendben. *(A ládára mutatva.)* Van itt pendel bőven!

ERZSÉBET. Csak csizmám nincsen.

BOLYGÓ. Van itt csizma bőven! *(Kezdi lehúzni a csizmáját.)*

NAGYANYA. Az én lányomnál fő a tisztaság. A kis unokám is olyan tiszta természet.

ERZSÉBET. Fiú-e, vagy leány?

NAGYAPA. Fiú, fiú, Tibor!

BOLYGÓNÉ. *(Vigasztalja.)* No ládd, lányod is lesz, fíjad is lesz!

ERZSÉBET. *(Elgondolkozva.)* Tébor és Kálára!

NAGYANYA. Szedje össze a holmiját hamarosan. Jó napot.

NAGYAPA. Jó napot magának.

JÁRÁSORVOS. Jó napot. Kendtek meggyűjjenek, megyünk a jegyzőhöz, csinálunk valami írást. Itt nem zsarolunk, itt nem lopunk, itt én vagyok. Tudják?

BOLYGÓ. Követem alássan, én is ott vagyok, ahol a becsület!

(Mind el, kivéve Erzsébetet, aki egy feltűnően kis motyóba köti összes holmiját.)

XII.

ERZSÉBET.

ERZSÉBET. (*Gyereke elé áll, megtört hangon.*) Már most én elmegyek Klári! (*Izgattottan.*) No, ne nézz rám olyan erősen, csak a vásárra megyek, elhozom neked a fiát. Mit hozzak, édes, tükrös szívet-e édes, tükrös szívem?! Két katonát, két kis macskát, két bagócát? Holnap visszajövök, vagy holnapután, soha aztán. (*Lehajlik hozzá.*)

Ugy, úgy, csak neved, vagy látsz, vagy soha, elmegyek, itthagylak, mint a tegnapi felhő, könnyé ki változik, soha vissza nem jő... Csak ríjj, ríjj, ríjj!

Nem sírsz, elbocsátsz, elkergetsz, küldöl. Ládd, nem könnyezek én sem, megyek rád kenyeret keresni, cukroskenyeret, mákoskalácsot, cukrom, mákom, csíkom, kenyérem... Piros szalagos kis réklit ki küld neked? Én. Putyókás istrimflit? Én. Sárga topánkát? Én, meg én. Én vagyok az anyád, engem nézz meg, rám ismérsz-e, ha vissza-

kerülök, rám nevetsz-e még úgy, amint most, bujpsz-e hozzám, csüngsz-e rajtam? Senki máson, gyémántos bogaram.

Én vagyok a te szerelmes szép anyád, ki szájából etetett. (*Mimeli, hogy a kicsi cirógatja az arcát.*) Sima arcom kipaszkolni, cirmolni, surolni szeretted: Ciróka, maróka, mit főztél, káposztát, hová tetted? A pócra, mind megette a pap macskája, hess, hess, hess!

Rossz a te anyád, szülötte leányom, hogy tégedet elhagy, elbír hagyni! Átkozott a neve, véres a kenyere!

Hallod-e Kalári, nincsen kenyérke, azért megy az anyád. Hátamra kösselek, téged is vigyelek? Téged kidobnak, engem eltapodnak!

Eressz el, bocsá el, selyemhajad szálát, kit szívemhez kötöttél, harapd el! (*A saját tenyerét megcsókolja többször, úgy hint csókot.*) A tiéd. Mind a tiéd. A szám, a szemem, a mellem, senkié másé. Itt hagyom neked, a vízben, kit iszol, a kenyérhajban, akit rágcsálsz, elküldöm levélben, jó lesz? Szólj már, mit kívánsz? Még egyszer jól akarsz lakni? Egyél, igyál! (*Leül*

a földre és a melléhez fekteti. Csendes dal. Visszateszi.) Elaludtál. Vigyázz, most fogj meg, most szökök meg! Usgye! *(Veszi a batyuját és elszökik.)*

XIII.

BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ, majd ERZSÉBET.

BOLYGÓ. *(Önérzettel.)* Mi rendben vagyunk. Hát te Erzsébet?

ERZSÉBET. *(Zavart.)* Úgy, vihetnek.

BOLYGÓNÉ. Te még csak nem is sírsz?

ERZSÉBET. Mért rínek. Megyek.

BOLYGÓNÉ. Igaz, hogy finom helyre megy. Soha nem volt jobb dolgod.

ERZSÉBET. Csak Klárira legyen éd's anyámnak gondja. *(Felhúzza az apja csizmáját.)*

BOLYGÓ. Kávén fogjuk nevelni. Adtak rá.

BOLYGÓNÉ. Még szappanra is adtak.

BOLYGÓ. A tisztaság végett.

ERZSÉBET. Szalonnabőrt ne adjanak neki, nem tudja megrágni.

BOLYGÓNÉ. Tejbefőtt krumplit kap, te is azon híztál.

ERZSÉBET. Küldök kigyelmednek egy selyemhárász nagykendőt.

BOLYGÓ. Nekem egy tajtékipát.

ERZSÉBET. Klárit ne verjék.

BOLYGÓ. Még verni.

BOLYGÓNÉ. *(Az urára vonatkoztatva.)*

Úgy se sokat lát, még azt is kiveszem, amivel lát.

ERZSÉBET. *(A szán csengése hallatszik.)* Gyön a szánkó.

BOLYGÓ. *(Az ablaknál.)* Még milyen faintomos, hallod-e Erzsébet, főbíróné lettel!

BOLYGÓNÉ. Finom bundákba rajta a pestiek.

BOLYGÓ. Amott meg egy másik. Az az ifiúr hajtja. Mengyen a vasúthoz.

BOLYGÓNÉ. Amott meg a fűtő, boc kéren, az is a vasútra. Talán tán az egész falu kimegy magából.

BOLYGÓ. A szánkód megállt már.

BOLYGÓNÉ. *(A kezét tördéli.)* Jaj, jaj.

ERZSÉBET. *(Szanaszéjjel néz a szobában.)*

Ne ríjjon édes anyám, hát ha a földre mennék, oda vinnének. Tejbe egy kis grizt főzzenek meg neki vacsorára, szereti. Éjszakára az ágyba maguk közé vegyék!

BOLYGÓ. Fölfáznak, ne várasd ezt a finom népet!

ERZSÉBET. *(Némán ölelkezik az anyjával. Kívülről a kocsis hangja.)* Erzsébet, Bolygó Erzsébet.

BOLYGÓ. Megy már.

ERZSÉBET. *(Odaszalad a gyermekéhez. A motyót a kezébe fogja és azzal elrohan. Az ajtót nyitva hagyja, kívül száncsengés és a kocsis szava hallatszik.)*

XIV.

BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ.

BOLYGÓ. *(Odamegy az asszonyához, aki kötőjével fűdi el az arcát. Megöleli gyengéden.)* Gyere anyjukom, ki nekem mindig hív, kedves feleségem voltál. Megládd, még ebből a lányunkból nagy örömünk lesz!

BOLYGÓNÉ. *(Maga elé meredve.)* Az, az!

BOLYGÓ. Imhol, vele az isten bennünket most is megsegített! *(Kioldja a kendőjéből, számlálja az ötforintosokat.)* Öt, húsz, hu-

szonöt . . . Van leves, hús benne, dohány is . . . Mióta nem volt malac az ólban? Tíz esztendeje. *(Kitörő örömmel.)* Olyan két süldőt veszek, hogy a káptalannak . . . *(Függöny igen gyorsan le.)*

MÁSODIK FELVONÁS

*Budapesti jómódú, de nem előkelő család ebéd-
löje. Amerikai diófa-bútor. A kredencen hideg
vacsora. A négyszögletű asztal fölött gáz-csillár.
A szobát egy szál milligyertya világítja meg
csupán. A gyertyán kis rózsaszín ellenző. Zárt
spaletták, jutte-függönyök.*

*A függöny felgördülésekor Erzsébet egy gyer-
mekkocsit föl és alá tologat. Közben csendes
ének.*

I.

ERZSÉBET.

ERZSÉBET. Csijja, csucsúja, a mama el-
ment a színházba... *(Megállítja a kocsit.
Tettetett mérgességgel.)* Aludj, éca! van!
Aludjál galambom, hajuba! Majd megint
beszélgetek veled az egész éjszakán, csak
azt lesd. *(Lehajlik a kocsiba.)* Né, hogy
les a kis silbak! Éppen mint a Kalári.

A te kis menyasszonyod! Tudod-e, hogy kis menyasszonyod van neked. Ide fektessem? Jó volna! A legénynek az kell, a lánnyal beszélni setitbe! Elmennél-e hozzá, ülnél-e az ágya kávájára, setitbe?

Gyere no, gyөрünk! A hátamra veszlek. Haj, az egri országút, a jó isten nem tész-tából gyúrta, mégis kinyújtotta... Aludjál, kis rongyos, gyémántos, rubintos, szívem-nek egyetlen szerelme! Aludjál... Elaludtál! *(Betolja a kocsit a szomszéd szobába, visszajön azonnal, szemet rak a kályhára, föltérdel az asztalra, hogy a gázt meggyujtsa. Gyufát gyujt, de mielőtt a gázhoz értetné, pukkant egyet a szájával. Leül az asztal mellé, gondolkozva.)*

II.

ERZSÉBET, SZAKÁCSNÉ.

SZAKÁCSNÉ. *(Bekiált.)* Mit parancsol a kisasszony vacsorára?

ERZSÉBET. *(Nem felel, leveleket vesz ki zsebéből s azokat nézi.)*

SZAKÁCSNÉ. *(Kívül.)* Kell biftök? Persze

biftök. Azelőtt jó volt a sült tök. Parancsolja a kisasszony, hogy leszaladjak söréert? *(Bejön, vacsorát hozva a tálcán, csörömpölve leteszi.)* Ön kegyed tudja meg, hogy én nem azért vagyok itt, hogy kiszolgáljam. A kisasszony leszaladhat magának a krajzlerhoz. A gyereke addig nem fül meg, hogy a...

ERZSÉBET. Már megint kezdi?

SZAKÁCSNÉ. Végzi! Vagy maga, vagy én!? Ha hazajön a nagysága, elébe állok, a gangon állok elébe, megmondom, minek kinézek én? Azért vagyok-e itt, hogy urakat szolgáljak ki, vagy egy parasztot?

ERZSÉBET. *(Feláll.)* Én az vagyok, de maga is volt. Én is kivetkőzhetek, amikor kedvem tartja.

SZAKÁCSNÉ. *(Elfuló hangon.)* Hogy én vacak vagyok... A kávé t reggel megfőzheti magának... Elmegyek még az éca.

ERZSÉBET. *(Leül, kenyeret eszik.)* Megint nem volt itt a katonabácsi?

SZAKÁCSNÉ. Itt volt! Nem volt! *(Kétségbeesve.)* Tegnap pénzt adtam neki egy pus-kára, mert elvesztette; ma már nem jött. *(Ellágyulva.)* Lehet, hogy az egész nem

is igaz. Az én pénzemen más nőt vitt el mulatni a bálba.

ERZSÉBET. Jól tette, miért adott neki pénzt?

SZAKÁCSNÉ. (*Mérges hangon.*) Vagy maga vagy én. Persze, a dajkát el nem küldhetik... (*Fenyegető hangon.*) De engemet se! Merjen csak, merjen a nagysága. Kit küldöz a Viktor urhoz, ki dugdossa a kalapjába a leveleket? (*Bizalmasan, nevetve, örvendő.*) Mindennap beszélnek egymással, mégis leveledznek.

ERZSÉBET. (*Elgondolkodva.*) Egyszer csak az úr elfogja.

SZAKÁCSNÉ. Dehogyan fogja. (*Leül.*) Félre nézne, ha meglátná. Olyan szeme van, mint a sült halnak. De ez a Viktor, ez meg milyen szemes. A kisassonyt is meg megbókolja, ha magába találja. Mindenkit megcsíp. Te is tetszel neki, láttam én, amikor a multkor kerülgetett, meg akart csókolni.

ERZSÉBET. Úgy nyúljon hozzám, hogy holtra rugom ezzel ni. (*Csipőjére mutat.*) De a mi urunk is milyen mafla! Ha én neki volnék, megfognám azt a... addig

ütném, verném... (*Változó hangon.*) Szakácsné, igaz, hogy itt némelyrészt asszony-nak két ura van, de csak ő maga tudja? Nálunk is volt egy ilyen, »Verebi Máris«, csakhogy azt mindenki tudta, úgy halt meg a szeméten. (*Más hangon.*) Szakácsné, olvasson nékem levelet.

SZAKÁCSNÉ. Muti!?! Ezt itt olvastuk, ezt még nem. Tegnap is jött egy, neked jött, de a nagysága fogta, elszakította: mit firkálnak neki, mit izgatják. Még elromlik a teje, én fizetem. Én bánom.

ERZSÉBET. Eltépte!?! Vajjon mi lehetett benne? Hát ebbe? Olvassa, szívem, szakácsné.

SZAKÁCSNÉ. (*Olvass.*)

Kedves lányunk Bolygó-Kis Erzsébet! Kívánom, hogy ezen pár sor írásom friss jó egészségben találjon, mivel te, olyan nagy szégyent te Reánk hoztál, a gyermekkel, amit szültél. A pénzt küldjed, nehogy elköltsd vagy odaadjad nyalakodásra, avagy némely katonaembernek. A Klárka beteg, változása van, kávé kell neki venni. Ha sokáig még halasztod magadat új pénzek elküldésében, lehet, hogy már szem-

födőre az jó lesz. Egyéb újságot most nem írhatunk Szerető kedves atyád szívét aggodalom mivel emészti. A két Süldő kolompért, kukoricát is csak szagolják, nem eszik. A házról megfeledkeznek, talántán élni sem akarnak. Itten nagy szerencsétlenség fog érni bennünket. Öt keló finom rizskását is küldeni szíveskednél. Mivel maradunk nevelő édes szüleid Bolygó-Kiss Regiárd és Verebi Erzsébet.

ERZSÉBET. Olvassa szakácsné még egyszer, az eszem nem jól fogta, de szép volt.

SZAKÁCSNÉ. Zsivány parasztok, hogy nyúznak. Honnan kezdjem? Na, itt meg egy kicsiny levél benne, talán a lányod maga írta.

ERZSÉBET. *(Feláll.)* Az, az, a lelkem, olvassa!

SZAKÁCSNÉ. *(Olvas.)* »Kívánom, hogy ezen írásom friss jó egészséggel találja. Mért nem küld öreg szüleimnek pénzt, hogy nekem egy politúros kis zöld koporsót vennének, kibe feküdhessem, ha meghalok, mivel nekem már élni való kedvem sincs, minekutánna asszonyanyám a pénzt másra pazarolja, hallom. Szíveskedjék tíz

rőf fehér gyolcsot küldeni. Mivel testi ruhám sincs, kibe temessenek. Átkos az az anya, aki elhagyja szülötte gyermekét, árva öreg szüleit, azon gyermek, aki elhagyja. Ezzel maradok sirig hű kisasszonylány, Bolygó-Kiss Klára.«

ERZSÉBET. *(Levelét keblébe rejt, hirtelen elsírja magát.)* Aj, aj, nincs már nekem lányom, szép Kalári lányom! *(A gyermek-kocsihoz szalad.)* Tiborka, nincs már neked kis menyasszonyod.

SZAKÁCSNÉ. *(Hirtelen elhamarkodással.)* Jobb neki, ha megtette.

ERZSÉBET. Igaz, hogy lánygyerek kicsi korában ki meghal, angyal lesz?

SZAKÁCSNÉ. Igaz!

ERZSÉBET. *(Hirtelen ötlete támad.)* De ha meghalt volna, nem írt volna.

SZAKÁCSNÉ. Ejnye, de okos maga. *(Kívül csengés.)*

ERZSÉBET. Csengetnek az urak.

SZAKÁCSNÉ. Az lehet.

ERZSÉBET. Nyissa ki neki.

SZAKÁCSNÉ. Hadd csengessen egy kicsit. *(Hallgatózik, nagy kényelmesen, vontatott lépésben ki; kevés vártatva bekiált.)* Erzsi!

ERZSÉBET. Mi a?

SZAKÁCSNÉ. Dugd ki magad.

ERZSÉBET. Nem hagyhatom a gyereket.
Miért?

SZAKÁCSNÉ. *(Az arcát bedugja mohón.)*
Egy legény keres, falubeli, szolid legény.
Ilyen kellene nekem, ha nem kellene magá-
nak. *(Szégyenlősen.)* Az enyémet mars...

ERZSÉBET. Én nem ismerek semmiféle
legényt, énhozzám ne jöjjön.

III.

ERZSÉBET, SZAKÁCSNÉ, PÉTER.

PÉTER. *(Kívül.)* Én vagyok, Erzsi.

ERZSÉBET. Maga az! Ha tiszta a csiz-
mája, jöjjön be.

PÉTER. *(Bejön, kezében a zsebkendővel
leborított kis parasztkalitka, kalapját le-
teszi a földre.)*

SZAKÁCSNÉ. *(Utána jött a legénynek, a
háta mögött áll, vizsgálja, aztán vállvono-
gatva el.)*

ERZSÉBET. Hol veszi itt magát? Szűz
Máriám, csak az urak haza ne jöjjenek.

Hogy utoljára voltam a templomban, nem
láttam. Hol volt?

PÉTER. Most otthon.

ERZSÉBET. Minálunk? Szűz Máriám, ezek
még hazajönnek. *(Megtöröl egy széket.)*
Üljön le mán, jaj, ne üljön — csak itt ne
kapnák. Mit csinálnak a szülémék, Kalári
kincsem?

PÉTER. Szülédék búsulnak.

ERZSÉBET. A két sertvés?...

PÉTER. Kimúltak. Úgy rínak azok, mint
a záporosó, egyik a másikra vet, hogy
nem tudták fölnevelni ölésig. Csak három
hét hiányzott.

ERZSÉBET. Oh, jaj nekünk. Már most mit
csinálnak?

PÉTER. Készülnek fölfelé, ide hozzád.

ERZSÉBET. Miért?

PÉTER. A vasút, hogy kirázná belőlük a
szomorúságot. Mint az urak, ha meghal
valakijök. Az uruk... a gyerekük... És
szülédék egyszerre csak itt lesznek, haza
akarnak vinni.

ERZSÉBET. Haza — Klárimhoz? *(Elgon-
dolkodik, egyszerre elsírja magát.)* Az isten
engem megver, az isten engem büntetlen

nem hagy — nem emlékszem Klárira. Töröm a fejemet, ha összetöröm is, többet nem látom a szép kicsi orcáját. Jaj, Péter, mondatok én értem egy misét valami tanyai templomban. Én már az enyimet elhagytam, ezt a *(Gyerekkocsi felé mutat.)* kis kegyetlen idegent szeretem.

PÉTER. Pedig az a szebbik, az a jobbik, az a te lelked és vérséged. A nevedet mondja.

ERZSÉBET. Hogy mondja?

PÉTER. »Ma.«

ERZSÉBET. Csakugyan azt mondja »ma«, »ma?« Jaj! Igazán hallotta kend?

PÉTER. Hallottam. Az ölembe is fogtam. *(A kalitkáról leveszi a kendőt, Erzsinek adja.)* Ezt a madarat is a kicsiny markából vettem el. *(Feláll.)* Majd hogy megfojtotta. Sirt érte, amíg meg nem mondtam neki, »viszem az anyádnak«. Elhallgatott.

ERZSÉBET. Mért nem hagyta nála? *(Nézi a kalitkát.)* Nem madár ez, Péter! A veréb a madár! Ez stiglic! Arany stiglic! *(Gyönyörködik a madárban. Elfordul.)* Mért hozta? Mért nem hozott inkább egy karaj

kenyeret? Itten nincs, csak kalács, — meg egy csomó borízű almát. A fogam is beléje vásik, mióta nem ettem. Hagyta volna ott hon ezt a kis stiglicet. A vasúton — ez aludt-e? Engedték, hogy gyűjjön? Itten madártartás nincsen! Mit eszik, mit iszik? Se kenderföld, se patakvíz Pesten. *(A madárhoz beszél.)* Aranyfejű stiglic, itten éhen, szomjan vesznél, nincs itt a madárnak, csak a verébnek van itt jó világa... *(Kinyitja az ablakot, meg a kalitka ajtaját.)* Menj, szállj haza, a Klárika ablakára, szállj a tenyerébe, tedd a csőrödet a piros kis csőrébe, csókoltatja a hűtelen anyja. *(Kiereszti a madarat.)*

PÉTER. *(Igen halkán.)* És te miért nem szállsz le innét?

ERZSÉBET. Én? Van-e szárnyam?

PÉTER. Tudod-e te, hogy hol vagy?

ERZSÉBET. A nevüket bizonyosan nem tudom.

PÉTER. *(Igen egyszerűen, végképp páthosz nélkül.)* A bűn tanyáján vagy. Most, hogy otthon voltam, hallottam meg, hogy hol vagy. Fehér galamb, szoptatod a farkasok kölykét, erőt adsz, a véredet adod,

hogy majd a véredet szívják. A szeretőd szeretőjénél vagy.

ERZSÉBET. (*A gyermekkocsira mutat.*) Ennél vagyok.

PÉTER. A pokolbeli ördögök nevetni szeretnek, azért hozott ide. Éppen ide hozott, pogányok közé. (*Leül.*)

ERZSÉBET. (*Makacsul.*) Ez jó hely! Legalább nem vernek. Félek, gyönnék, Péter.

PÉTER. Én nem félek, inkább szeretném, ha itten állnának előttem, előttük mondhatnám: Erzszi, jöttem érted, gyere innét, van egy tiszta szobám, egy vacska. Az ágy a tied, a vacok az enyém. A gyereked is hozd fel, úgy vigyázok rátok, mint két tö-violára. Az úr is így mondja.

ERZSÉBET. Nem hallom, nagyon lassan mondja.

PÉTER. Bolygó Kiss Erzsébet, keserű vagy, látom, hívő sem vagy, érzem, én mégis (*Feláll.*) eljöttem, hogy megmondjam neked, szolgálathból, bűnből, én téged kiveszlek, hitvestársul kérlek. Szeretnél engem?

ERZSÉBET. (*Feláll.*) Hiába szól szépet, nem szeretném kendet.

PÉTER. (*Emeltebb hangon.*) Hát kit?

ERZSÉBET. (*A gyermekkocsira mutatva.*)

Csitt! Ezt!

PÉTER. Kiért élsz? Kiben bízol, kiben reménykedel?

ERZSÉBET. Ezért, ezért, ebben!

PÉTER. Akkor nem is vagy te ember.

ERZSÉBET. Én? Ember? Én dada vagyok. (*A szomszédaszobából az Elza kiabálása hallatszik.*) Erzszi! Erzsike! Ki van itt? (*Péterhez.*) Tessen mán menni. (*A kiáltásra válaszolva.*) Senki! (*Kituszkolja Pétert.*) Isten áldja.

PÉTER. Az Isten megáldja. (*El.*)

IV.

VOLT, ELZA.

ELZA. (*Főn szemeit dörzsölve, a kezében könyv, eldobja.*) Agyonolvasom magamat. Nincs az embernek egyebe, mint ez a buta, hideg könyv.

ERZSÉBET. (*Ágyaz magának a földre, a kocszi mellé.*) Mit nyugösködik a kisasszony? Mért nem alszik már? Nincs egyéb ügyse, mint ez a rongy kis álom.

ELZA. Nem tudok aludni, daduska. Beszélgessen velem.

ERZSÉBET. Ha én olvasni tudnék! *(Az edényeket elrakja.)*

ELZA. Mindent kiolvastam, mindent tudok. Van egy vastag könyv. »A fajok eredete.« Ha te tudnád, mi van abban! Hogy lesz az ember?

ERZSÉBET. Hát terem mint a paraj.

ELZA. Nem az, nem az! A könyveket különben megütáltam, hazudnak. Az életet szeretném megismerni. Mi az élet, tudja-e? »Színház.« Egy egész nap sírtam: kell, hogy elvigyenek. Ma hiába sírtam. Erkölcstelen darabot adnak.

ERZSÉBET. A nagysága elment?

ELZA. El!

ERZSÉBET. Az úrral?

ELZA. Viktorral meg Juli néniékkal. Igen! Megmondtam, ha még egyszer nem visznek el, mire hazajönnek, nem találhatnak itt-hon. Elmegyek a háztól. *(Súgva.)* Már hirdettem is egy újságban, hogy nevelőnő akarok lenni. Vagy színésznő leszek, ha az nem: elmegyek a zárdába apácának.

ERZSÉBET. El a, anyácának. *(Nevet.)*

ELZA. *(Sír és nevet.)* Én egy erkölcstelen darabot akarok látni, épp egy erkölcstelen darabot. *(Megjuhászodva.)* Daduska, beszéljen nekem valami erkölcstelenséget.

ERZSÉBET. Mi a?

ELZA. Az életről.

ERZSÉBET. Az élet, az búza!

ELZA. Maga bolond, azt én jobban tudom a növénytanból. Valami gorombaságot, amikor szeretett.

ERZSÉBET. Nem szerettem én soha.

ELZA. Nekem mondja? Hát akkor hogyan lett a...

ERZSÉBET. A gyerek az megterem. Szérrün jártam, megáztam. Abból lett. Magam sem tudom, hogy... Vajjon az enyém-e?

ELZA. Látszik, hogy nem tud embertant. Én tudom, nekem mindent elmondhat! Nagyon szerette?

ERZSÉBET. Valamikor. Mint galamb a búzát. Most, mint kecske a kést. Csak egyszer verhetném össze a fagyos kezemmel a fehér pofáját.

ELZA. *(Komolyan.)* Én csak egyszer fogok szeretni. Hát az szerette magát?

ERZSÉBET. Veszködött utánam, törte a hideg, se nem ett — se itt. Úgy tette, hogy én érettem meghal.

ELZA. Szegény, csakugyan meghalt?

ERZSÉBET. (*Nevetve.*) Nem hagytam. (*Komorán.*) Én voltam az, aki majdnem belehaltam.

ELZA. (*Megsimogatja.*) Szegény! Aztán milyen volt? Ki volt?

ERZSÉBET. Magának kéne tudni legjobban. Éppen a kisasszony nem tudja?

ELZA. Majd megkérdezem a mamától.

ERZSÉBET. Attúl, attúl!

ELZA. (*Nevetve.*) Vagy Viktortól kéne, — az odavalósi. (*Pillanatnyi csend.*)

ERZSÉBET. A gavallérok hazudnak, Elzácska, vigyázzon, kivel áll szóba.

ELZA. Engem ne féltsen. Én emberismerő vagyok. Lélektant tanultam. Az én férjem férfi lesz. Nem kell, hogy szép legyen, csak elegáns, két fejjel magasabb mint én. Azt akarom, hogy ő uralkodjék fölöttem. A világban. Én? Majd vezetem otthon. Nagyon fogom szeretni. Hű leszek hozzá. Gyermekeink lesznek, két kis leány, meg két kis fiú. A mai viszonyok között ez

elég. Talán sok is. Az isten éltesse őket. A leányokat gyönyörűen fogom öltöztetni, angol modorban. Különösen Idát, a legnagyobbat. És magam fogom őket szoptatni. Talán a fiúkat maga? Jó!? Az első évben talán jobb lesz, ha nem lesz kicsiny? Látni akarom a világot. Egy kicsinyt kimulatni magam. Itt Pesten csak asszonyok szórakoznak. De hogyha az uram nem akarja, én engedelmeskedem. Hű leszek hozzá, soha meg nem csalom.

ERZSÉBET. Hát még azt is megteszik?

ELZA. (*Felentősegteljesen.*) No de még mennyire!

ERZSÉBET. Hogy mire jó az?

ELZA. Nem tudom. Azaz tudom, de én se értem.

ERZSÉBET. Ha fehércselédnek van hites ura, ha csak ökölnyi is . . .

ELZA. A későn támadt szerelem, a kiábrándulás, a kíváncsiság. Maga azt nem érti. De én szabadgondolkodó vagyok.

ERZSÉBET. Én is.

ELZA. Hogyan?

ERZSÉBET. Úgy, hogy azt gondolom, amit akarok.

ELZA. De mit akarsz gondolni?

ERZSÉBET. *(Feláll.)* Azt, hogy az Elza kisasszony arra ne gondoljon, aki idejár... kár volna... nem szabad.

ELZA. Mért?

ERZSÉBET. Mert az nem magára gondol.

ELZA. Kire? Tudom, mire célsz. Csak barátság van köztük. Tréfálkoznak. A papa mindig el van foglalva. A mama hiú, de semmi egyéb. Megölném magamat, ha azt sejthetném, hogy egyszer is megcsókolta, meg meri csókolni... És mégis néha rám jön, a mellem elfül, mindent szeretnék összeszakítani... kiabálni, éjjel fölkelteni apát, megcsókolni a lábát, mondani neki, hogy fussunk, mi ketten menjünk innen el... vagy hogy öljön meg mindnyájunkat, Tibort, engemet is...

ERZSÉBET. Jézus!

ELZA. Ez a vérszegénység. *(Magának.)* Anémia! Früstökölök és minden rendben van. De rendben van-e? Mit gondolsz te? Szólíts te is »te«-nek, ha magunkban vagyunk. Fogadjunk titkos barátságot... Te mit gondolsz róla?

ERZSÉBET. Arról a gavallérról?

ELZA. *(Igent int.)*

ERZSÉBET. Majd elmondom egyszer.

ELZA. Most, most, most.

ERZSÉBET. Nem akarom, nem mondom, nem szabad. Hogy az isten pusztítsa el.

ELZA. De mért! Mért?

ERZSÉBET. *(Nagy küzdés után.)* Az a gyermekemnek apja. *(Szünet.)* Aki a gyermekem felrúgta, meg sem is csókolta. Engem ide csalt, gondolya, hogy rossz személy legyek. Vigyázzon Elzácska, ha kívül szoba áll.

ELZA. És itt tudják?

ERZSÉBET. Sejdíthetik.

ELZA. Talán az a mamának meg is mondja.

ERZSÉBET. Ehe!

ELZA. Tűrik, tudják, nem bánják. Az tűri, hogy a felesége — mert az én fel fogásom szerint az vagy — a más kicsinyét táplálja, látja, amint meztelen lábakkal százszor is lemegy egy nap a krájzlerhoz, szenet hoz fel a szenestől, a földön guggolsz órahosszat, hogy vikszolj... Látja, hogy vikszolsz.

ERZSÉBET. Az jó. Tánccal jár. *(Ringat.)*

ELZA. Táncsal?! Valami örült tánciskola ez. Sürögnek-forognak körültem, összevissza. Ki hozott ide? Hol az anyám, az apám, nem tudom, hol vagyok? Szédülök, fogjad meg a kezemet.

ERZSÉBET. *(Mégfogja.)* Ugyan no kisasszony, csillapodjék, azért a kicsiségért.

ELZA. Ez a kicsiség, ez az élet.

ERZSÉBET. Aha!

ELZA. Ki szeretnék belőle menni. Meg szeretnék halni, Erzsi, hogy ne legyek. Hogy sírjanak, jajgassanak utánnam. Meg is tenném, de félek, hogy felboncolnak. Hozzám nyúlnak férfiak a piszkos kezükkel, kiveszik a szívemet, megnézik, mi van benne.

ERZSÉBET. Jaj, kisasszony! Ne tesszen ilyent beszélni. Elszaladok a nagyságáért a színházba.

ELZA. A színházba? *(Elgondolkozik.)* Megmondtam, ha még egyszer elmennek a színházba nélkülem, elmegyek a házból. Elmegyek nevelőnőnek. Azt mondják, azért nem visznek el, mert a darab erkölcstelen, látni akarom az erkölcstelenséget. Megmondtam, hogy nem tűröm. Én nem vagyok kisleány, én én vagyok.

ERZSÉBET. Az már igaz.

ELZA. Sem ferde helyzetet, sem mellőzést nem tűrök. Tudok nyelveket. *(Váltott hangon.)* Erzsi, én átmegyek hálni a nagymamáékhoz.

ERZSÉBET. Megijednek, ha hazajönnek.

ELZA. Azt akarom.

ERZSÉBET. A tekintetes úr is mindjárt itthon lesz, megrémül, ha nem találja. Átmennek érte.

ELZA. Bízd rám. Apa azt hiszi, hogy éjjel tanulok, nem mer zavarni. Ő gyengéd, ő jó, ő maga a becsület. Az én szegény apucim.

ERZSÉBET. Ehe!!

ELZA. Ha kérdez, lefeküdtem-e már, mondd, le. Akarom — parancsolom. Esküdj meg, hogy hallgatsz, legalább reggelig. Add a kezedet. Legyünk mi titkos barátok mindörökre. Titkos társaság. Én vagy gyűlölök, vagy szeretek. Téged szeretlek.

ERZSÉBET. Ha a kisasszonyka úgy akarja, nem bánom, ha kettéhasítanak is; de nem szólok.

ELZA. Ezt vártam én tőled és elvárom a

szakácsnétól is. Amit én most teszek, az szökés. Szökés a szülői házból. Megfűlnék itt, egyéniségem egy percre sem tűri ezt a levegőt... Föl akarok lélekzeni, fel-emelni a homlokom. (*Lágyan.*) Én nem merek este átmenni a körúton. Juli szakácsné kíséren át.

ERZSÉBET. Át az.

ELZA. Hamar. Itt a kalapom! Hozz egy nagykendőt. Nagykendőben akarok átmenni. (*Erzsébet odaadja. Elza tükörnél öltözködik, igen gondosan.*) Egy fél skatulya Kugler van a szobámban, add ide. (*Erzsi indul a szobába.*) Három könyv az éjjeli szekrényem fiókjában, azt is.

ERZSÉBET. (*Hozza a kért tárgyakat, elgyengülő, siralmas hangon.*) Itt van la.

ELZA. Maupassant-om! (*Szívéhez szorítja.*) Emlékkönyvem! (*Hóna alá veszi.*) Naplóm! (*Megcsókolja.*)

ERZSÉBET. A naplója! Szegény kisaszony!

ELZA. Együnk búcsúzóra egy kis cukrot. (*Teletömi a száját, Erzsét is.*) Te is. Csókolj meg! (*Csókolóznak.*) A kezemet is. (*Erzsi teszi.*) Nem viszek el itthonról sem-

mit, a bubinak hagyom. A bubit tiszteltem. A mosóruhámot hozzátok haza a vegyitisztítóból, itt a cédula. (*Odaadja.*) Ha képes-levelezőlapjaim jönnének, hozzád át. Újra akarom kezdeni az életet, az én akaratom szerint. (*Haraggal, keményen.*) Nem akartak elvinni; mindig itthon hagynak, erkölcstelen darab, no jó! Gyere kísérij ki a szakácsnéhoz, szólj neki. Egy gyűrűt kap. Mindent odaadok nektek. Szegény akarok lenni. Ölelj meg még egyszer. (*Ölelkeznek. Elfojtott hangon int a háznak.*) Adio amore! (*Mindketten el, a szín egy pillanatig üres.*)

ERZSÉBET. (*Visszajön, leül, mélyen elgondolkozik, később odamegy a kocsihoz, alszik.*) Csitt... (*Kicsit tologatja a kocsit, megáll, levelet vesz ki a zsebéből, nézi, próbálja betűzni.*) K...e...v...é...s...P...p...é...n...t...tő... (*Hangosan.*) Pénzt!

V.

VOLT, FRIGYES.

FRIGYES. (*Bejön rosszkedvűen, télikabátban, nem köszön.*)

ERZSÉBET. Jó estét kívánok.

FRIGYES. Jó! (*Odamegy a gyermekkocsihoz.*) Alszik! Nem jön most foga? Fogunk aludni az éjjel? (*Erzsi felé fordul, de nem néz rá.*) Persze, elmentek a színházba. Vacsorálhatok magam. Inkább nem eszem. Elza persze bezárkózott, olvas. Könyvek, mindig könyvek. Az írókat árverezik és ő olvassa a könyveiket . . . Dajka, van valami hideg . . .

ERZSÉBET. A szakácsné . . .

FRIGYES. Nincs a konyhában. Minden tárva-nyitva. Persze, elment a katona után.

ERZSÉBET. (*Nevet.*)

FRIGYES. (*Egyszerre a leányra figyel, féloldalt nézi, a kabátot leveti, Erzsébetnek adja. Megnézi óráját.*) De szép fogaid vannak, Erzsi!

ERZSÉBET. Van annak, aki meg nem issza!

FRIGYES. Az úri nőknek, a feleségemnek is, mindég fáj a foguk. Némelyiknek aranyból van.

ERZSÉBET. Bá' nekem volna egy aranyfogam, nem adnám az egérnek.

FRIGYES. Mít csinálnál vele?

ERZSÉBET. Kihúznám, eladnám az izraelitának, a pénzt haza küdném éd's szülémnek.

FRIGYES. (*Tartózkodóan, de nevet. Kevés vártatva.*) Mikor választják el Tibikét?

ERZSÉBET. Akár a gyűvő héten. Húst eszik az mán, akár a vércse. Mé tetszik kérdeni?

FRIGYES. Csak azért, mert nem igazság, hogy mi urak úgy kihasználjuk a parasztnép öserejét!

ERZSÉBET. (*Csudálkozva nézi; válla vonogatásával fejezi ki, hogy nem érti.*)

FRIGYES. Maga virraszt, amíg az én gyermekem alszik és az én feleségem a színházban van. Valami rendnek kellene lenni a világon. Egy nap maga mulat — a nagysága dolgozik és így tovább.

ERZSÉBET. Meg hogy ha én a Tibikét szoptatom, a nagysága meg a Kalárit szoptassa . . . (*Nevettében combját veri.*)

FRIGYES. Nem úgy gondolom. Nőm azt nem tudja. Mindig megtette a kísérletet a kedvemért, mert ő engem nagyon szeret... De nem tud. Amilyen erős, olyan gyenge.

ERZSÉBET. Gyenge.

FRIGYES. (*Nyújtózkodik a díványon.*) Néha szeretek magával beszélni, Örsike, mert maga olyan, mint a szabad természet. Semmit sem szeretek jobban, mint a természetet. A Balatont, amikor fölkel a nap, a halász halászik...

ERZSÉBET. Aha!

FRIGYES. Csakhogy nem érek rá; nekem mindig dolgom van. Vajjon tudja-e, Erzs, hogy ki vagyok én, kinél szolgál maga?

ERZSÉBET. Tudom.

FRIGYES. Mondja hát meg!

ERZSÉBET. Hogy is mondják? (*Zavarban.*) Firigyes... úgy mondja a naccsága!

FRIGYES. Balga, az csak a keresztnvem. A mesterségem, hogy tudja-e?

ERZSÉBET. Pereket tetszik vinni. Attul kénlódnak az emberek!

FRIGYES. (*Önérzetesen.*) Ügyvéd vagyok, aki a maga apját vagy rokonát, ha bűntényt követ el, vagy végrehajtani akarják,

kimentí. Az ügyvéd az, aki a legtöbb. Több mint az orvos. A bíró koldus. Tudja maga, mit ér nekem egy aláírásom, ha odajegyzem a nevemet. Minden esetben négy forint ötven krajcár — olcsóbban nem teszem.

ERZSÉBET. Akkor én mindig írnék.

FRIGYES. (*Izgatottan föláll.*) Hányszor írjam le magának?

ERZSÉBET. (*Elfordul, hogy ne kelljen nevetnie.*)

FRIGYES. (*Remegő hangon.*) Ha te engem szívelleni tudnál.

ERZSÉBET. Hogy ne szívelném, amikor szívelem.

FRIGYES. Nem úgy, hanem úgy.

ERZSÉBET. Arrúl én még nem értek, ahhoz én még kicsiny vagyok!

FRIGYES. No, no, kis ravasz! Hát nem szerettél még te senkit?

ERZSÉBET. Én? (*Gondolkodik.*) Nem.

FRIGYES. Jó, jó. Helybenhagyom. De mit mondanál, mit mondanál ahhoz, ha mi találkoznánk, amikor te már nem leszel itt?

ERZSÉBET. Találkozni, találkozhatunk.

FRIGYES. (*Idegesen.*) Nem úgy, nem akarsz érteni szóval. Ha egy előre megjelölt helyen

találkoznánk és azt a helyet én tartanám neked. Egy szobát, egy konyhát, te abban fehér kötényben esténként borjúpörköltet főznél. Én elmennék, ott vacsorálnék, aztán társalognánk.

ERZSÉBET. Ahá, én lennék a nagysága!

FRIGYES. Az nem! (*Páthosszal.*) Az ég szerelmére nem. Én szeretem nőmet. Az embernek mégis csak első a felesége! Az gyermekeinek anyja, a házi tűzhely őre, papnője... Repräsentálja az embert ki a világba... de te ezt nem érted.

ERZSÉBET. Nem is. Minek az úrnak két asszony. Nem török; egy is sok. Inkább ezt az egyet tetszene őrzeni.

FRIGYES. Hogy érted?

ERZSÉBET. (*Megfogja a maga száját.*) Uram bocsá, keveset tetszik vele társalogni.

FRIGYES. Az attól van, mert tudjuk egymás minden gondolatát. Kicseréltük. Egy lélek, egy test vagyunk. És az ember anélkül nem élhet, hogy egy nővel ne közölje gondolatait... de valahogy el ne mondd, hogy én róla beszélgettem veled...

ERZSÉBET. Olyan jó bolond vagyok. Tessen is már aludni menni!

FRIGYES. Nem tudok aludni. Aztán nőm megsértődne, ha aludva fogadnám. A színdarab után mindég föl van izgatva, beszélni kell neki róla... (*Sóhajt.*) Erzsi, Erzsi, te csak nem értesz engem! Vegyek neked valamit? Egy napernyőt?

ERZSÉBET. Napernyőt?

FRIGYES. Amit magadra, meg a Tibikére is tartanál, ha sétálni mégysz majd.

ERZSÉBET. Van is itt nap! Mindég esik itt. Inkább az árát tesszen ideadni.

FRIGYES. Ahá, készpénz?! (*Változott hangon.*) Szereted te az aranyakat?

ERZSÉBET. Még nem is láttam.

FRIGYES. No megállj. Én mutatok neked. Van nekem félretéve száz darab. Mind új. Mindegyiken a király arcképe is rajta van. Kaptam egy nagy ügyben, amit én kivittem. Tíz esztendőre becsukták volna, huszat érdemelt, csak egy hónapot kapott. Az Elza hozományához tartozik. Vagy hármat.. kettőt, egyet elcsípünk belőle. Várj csak. (*Beszalad Frigyes a szomszédszobába, Erzsébet ezalatt leszed, hozza az aranyakat.*) Szép, mi? Nincs szebb pénz az aranyból. De ma már ritka. Akarod?

ERZSÉBET. (*Elbűvölve nézi.*) Jaj de szép! Aztán lehet-e ezért a háromért venni egy hízót?

FRIGYES. Akár hármat is!

ERZSÉBET. Jézusom, de jó volna nekem! Ha hazaküldhetném! Egyszerre meggyógyulna apám is, anyám is és Klári is!

FRIGYES. A tied lehet. Halld milyen szép a csengése!

ERZSÉBET. (*Észbe kap.*) Jaj, de szomjas vagyok. Ez a pesti víz a szomjat nem oltja, kimegyek a konyhába...

FRIGYES. (*Izgatottan.*) Kifogás. Ne menj ki. Nézd, fogd! (*A kezébe nyomja a pénzt.*)

ERZSÉBET. Aztán miért tetszik ezt nekem adni?

FRIGYES. Semmiért. Nem akarok én tőled semmi rosszat. Isten ments. A házi tűzhely nekem szent. Ahol gyermekeim születtek. Ahol nőm alszik. Majd, ha elmégysz... Csak most ülj ide le, ide mellém. (*Megfogja a lány kezét, a pénz kiesik.*)

ERZSÉBET. (*Mereven, félig álló, félig ülő helyzetben a Frigyes térdén.*) Hagyjon el az úr... Nem vagyok én olyan... Nem szégyenli magát... Van az úrnak felesége...

FRIGYES. Szedd föl a pénzt, a tied.

ERZSÉBET. Nem kell nekem a pénz... Megmondom a nagyságának... Bocsásson el...

(*Ebben a pillanatban lép be Frigyesné, grande toiletteben, utána Viktor, látcsóval a vállán. Megállanak az ajtóban. Erzsébet is, Frigyes is fölugranak.*)

VI.

VOLT, VIKTOR, FRIGYESNÉ.

FRIGYESNÉ. (*Susogva-sikitva.*) Mi ez? Ez mi?!

VIKTOR. Nyitott ajtó mellett!

FRIGYESNÉ. (*Alig bírva dühével.*) Ez egy szoptatós dajka. Ez egy becsületes leány. Ez egy...

ERZSÉBET. (*Felemeli fejét, szólni akar.*)

VIKTOR. Te aztán hallgass. Rajtakaptak, szép lány vagy.

FRIGYESNÉ. Az én házamban, ahol az én gyermekeim vannak, az én férjemmel...!

FRIGYES. Csak társalogtunk. Az ember agyonúnja magát. Nem történt semmi. Karolin, ne kiabálj, Elza fölébred.

FRIGYESNÉ. Hadd ébredjen föl, hadd tudja meg, ki az apja! Ilyen erkölcstelenséget, a saját házamban, amíg én a színházban élvezek! (*Erzsébethez közel.*) Tudod-e, mit tettél, tudod-e, hogy a gyermeket az ilyesmivel megölheted, gyilkos, gyermekgyilkos, az vagy! (*Észreveszi, hogy Viktor el akar menni.*) Maga maradjon csak itt! (*Frigyeshez.*) Te meg hivass rendőrt, egy pillanattig sem tűröm!

FRIGYES. De nem történt semmi. Ártatlan.

FRIGYESNÉ. Szép ártatlan! Rendőrt! Vigye!

ERZSÉBET. Magamtúl is elmegyek én!

FRIGYESNÉ. (*A dühtől elfül.*) Még szólni mer... Persze, az úr, amikor maga az úr...!

FRIGYES. (*Elkeseredve.*) Mondtam, hogy csak enyelgés volt. Az ember egész nap dolgozik, mint a kutya, este hazajön... hideg vacsora, a nagysága a színházban... (*Nekibátorodva.*) Énnekem szemembe nevetnek a kávéházban. Nekem nem ad egy tisztességes ember egy nagy ügyet. Mért adnának? Hogy merjenek adni? Az én feleségem mindig a színházban ül, minden-

nap más selyemszoknyában söpri végig a Váci-utcát. Nagykereskedőtől hozatja a parfümöt. A bíróságoknál tudják ezt. Tudják, hogy az én háztartásom milyen boldog. Kapok én egy csődöt? Mért adnának nekem? De nem bánom. Belenyugodtam, csak hagyj nekem békét.

FRIGYESNÉ. (*Viktorhoz, aki megint el akar menni.*) Maga csak maradjon itt. (*Frigyeshez.*) Veled majd leszámolok! (*Erzsébethez.*) Hanem ez itt, aki nálam kiette magát... Kiéhezve jött ide, egy szál rongyban... Amit a Tibitől eldobtunk, a leánya mind megkapta. Őt felruháztam, kiöltöztettem! Kinek a ruhája van rajtad!?

ERZSÉBET. A nagyságáé.

FRIGYESNÉ. Kinek a bársony komót-cipője, fejkendője, a bélelt blúza?

ERZSÉBET. A nagyságáé.

FRIGYESNÉ. No hát vesd le, mind vesd le. A blúzom, a szőrszoknyám... a kendőm, a cipőm is... (*Amíg ezt mondja, a vetkőző Erzsébetről leráncigálja a holmiját.*) A te бүdös rongyaid, azok itt maradnak. Megnézem, mit törtél, mit loptál? A könyved a rendőrségnél átveheted!

FRIGYES. De éjszakának idején hová megy hálni?

VIKTOR. Ne búsulj, odatalál ez a kvártélyos asszonyához . . .

FRIGYESNÉ. (*Viktorhoz.*) Maga csak maradjon itt, akarom, hogy itt legyen, amikor ezzel (*Erzsébet felé*) evégett leszámolok. Ki, ki!

ERZSÉBET. Elmegyek. Nem tettem semmit. De elmegyek, ha úgy tetszik parancsolni. De (*a bölcső felé néz*) szeretném még egyszer Tiborkát megcsókolni . . . ölelni . . . félek, az éjjel éhes lesz, utoljára megszoptatni!

FRIGYESNÉ. (*Rendkívüli méltatlankodással.*) Ne merj közelíteni az én szent gyermekemhez! A szájadban a bűn, a melledben a betegség, bepiszkolni, azt nem. Csak menj az utcára, te, te . . . mindenki szeretője.

ERZSÉBET. (*Elszántan.*) Csak egyé voltam. (*Az elmenni készülő Viktorra mutatva.*) Csakhogy nekem nem volt uram.

FRIGYESNÉ. Mit mondasz, mit akarsz mondani?

ERZSÉBET. Csak semmit. Csak azt, hogy

a nagysága ezt a szegény bolond urat megcsúfolja ezzel . . . Tessen a szakácsnét megkérdezni, tesszen. Az hurcolja a leveleket.

FRIGYES. Karolin . . . Hívják be a szakácsnét. A szakácsnét.

FRIGYESNÉ. (*Önkívületben.*) Adjanak egy kést.

ERZSÉBET. Az még nincs itthon. Elment. Elkísérte a kisasszonyt.

FRIGYES. Elza elment?!

FRIGYESNÉ. Elza, Elza!

ERZSÉBET. Azt híhatja! (*Csufondárosan.*) No hát! Én vagyok a bűnös szájú, a hibás mellyű, engem nem bocsájtanak a fiamhoz? No hát!

FRIGYES. A lányom, hová tettétek a lányomat?

FRIGYESNÉ. Egy kést, egy kést!

ERZSÉBET. Az jó helyen van, a nagyanyjánál. Elment éjnek idején. Azt mondta, mert nem vitték el a színházba. Én tudom, hogy miért. Láttá, amit látott, ezeket itt la csókolódní . . . nem láthatta. Az urat sajnálta. No hát! Még hogy én bepiszkolom a kis fiamat, még hogy engem többé hoz-

zája nem eresztenek, mellőle elvesznek, ruhámat lefogják, engem kikergetnek.

FRIGYESNÉ. Egy kést. Doktor egy kést, hogy belevágjam.

FRIGYES. Még az hiányzik, még az!

ERZSÉBET. *(Leguggol, mellét kitarja.)*

Tessen. Egyebet úgy is meg tetszett tenni mindent. Itt vagyok, szabad velem. Hivason tíz rendőrt, tízszer is megmondom, amit megmondtam. Ha én olyan vagyok, olyan vagyok. A bűn vagyok, no hát az vagyok — no hát!

FRIGYES. *(A felesége elé áll.)* Karolin mit tettél?

FRIGYESNÉ. Esküszöm!

FRIGYES. Doktor úr!

ERZSÉBET. *(Gúnyosan.)* Nyugodalmas jó éjszakát!

(Frigyesné az ajtóra mutat. Erzsébet emelt fővel lassan ki. A bölcső felé egy oldalpillantást. Aztán gyorsan el. Függyöny lassan.)

HARMADIK FELVONÁS

(Cselédkvartély. Bolt vagy magtár lehetett azelőtt, kaszárnyarendszernek van berendezve, az úgynevezett hónaposágy alapján. A szobában fogasokon szoknyák, a földön batyuk, kis cseléd-kufferek, a szoba közepén egy rozszant asztal, ezen piros papírral diszitett petróleumos lámpa, mely élesen világítja meg a szobát. Oldalt függöny-nyel egy másik szoba van rögtönözve. Bejárat a fenékről, ajtó a függönyös szobával szemben a konyhába vezet, ami a kvartélyos lakásául szolgál. Odakint téli éjszaka.)

I.

PINCÉR, VERKLIS, KRISZTINA, BOLTISZOLGA, KVÁRTÉLYOSNÉ, BETEG CSELÉD, A RAGYÁS, EGY PESZTRA.

PINCÉR. *(Láthatólag rosszlábú ember, elnyújtott frakkban, az előtérbe helyezkedik.)*
Hadd legyek én a táncmester. Egy négyest fogok rendezni. Fele négyes, fele csárdás. Hé, zenekar. *(Meggfogja a vak verklis,*

meg-megrázza.) Staudi úr, előbb egy négyest, de csak alig egy cseppet. Aztán mindjárt a legfrissebb csárdásra.

VERKLIS. (*Igen lassan beszél.*) A négyest a számmal, a csárdást ezzel. (*A verklire mutat.*)

PINCÉR. Sőt kitünő. Hölgyek, urak, felállani. (*Általános nevetés.*)

KVÁRTÉLYOSNÉ. (*Igen kövér asszony, dunántúliasan beszél.*) Népek, csak énekőnyi nem, csak nem énekőnyi. Csak táncőnyi, szépen táncőnyi. A finum mulatságot magam is szeretem, csak levetkeznyi nem, csak nem levetköznyi; egy leány vigyázzon az uramra; ha gyön, kiáltson.

KRISZTINA. (*Hívalkodva.*) Rendőr bácsi, Ábel bácsi, azzal majd végzek én, annak én tudom a módját.

BETEG CSELÉD. (*Úl az ágy szélén.*) Megint megver mindnyájatokat, főképp, ha ittasan jön haza a posztról. Nekiesik a feleségének, azt hiszi, hogy kenyér, megdagasztja. (*Nevetnek.*)

KVÁRTÉLYOSNÉ. Azért rendőr, hogy verjen, azért uram, hogy tanítson. Táncőnyi, táncőnyi, kisasszonyok!

BETEG CSELÉD. Facér cselédek.

PINCÉR. Turdamé!

VERKLIS. (*Panaszos hangon intonálja a négyest. Mindenféle zavaros mókákkal illegetik magukat. Krisztina kibontja a haját. A ragyás feltüzi szoknyáját, a verkli friss hangjaira összefogódnak, örülten seregnek, ezenközben úgyszólván beesik*

ERZSÉBET, abban a hiányos ruhában, amelyben az ügyvédéktől kidobott, összefázva, összeázva, megrémül a látványtól, a többiek nem veszik észre, de egy fordulónál a boltoslegény meglátja, párját elhagyja, Erzsébetet derekon kapja, az előtérbe vonszolja, ott saját temperamentumától elragadtatva, táncol parasztos, de szabályos duhaj-sággal. A verkli elhallgat. Csend.)

II.

VOLTAK, ERZSÉBET.

ERZSÉBET. (*Az előtérben szédülvén megáll, arcát elfödi.*) Az Isten büntesse meg őket, súlyosza el őket, hogy éjjenek meg.

KVÁRTÉLYOSNÉ. Kiket?

ERZSÉBET. Akik ebbe a Pestbe fölcsaltak. Az Isten hogy őket elpusztítsa!

KVÁRTÉLYOSNÉ. (*Szeretne felkelni, de nem megy.*) Ez a leány dajka. Dadát éjjel kitenyi. Hol az uram? Híjják az uramat.

PINCÉR. Meg is érintették?

KRISZTINA. Hozzája nyultak?! Kítették?!

BOLTOSLEGÉNY. Ilyen nyári öltözetben! Kávét neki. Kávékát!

BETEG CSELÉD. Ez a jó lány csurom víz, a harisnyája, lába. Hol járt?

ERZSÉBET. A Dunánál. Ha már ellöktek, legalább megnéztem a Dunát. Mindég meg akartam nézni, soha ki nem eresztettek. (*Megborzad.*) Brr, de fekete a vize. A lábam azért benne megáztattam. Azt se hagyták, emberek gyöttek, elkergettek.

KRISZTINA. (*Hetykén.*) Engem is már egyszer matrózok kifogtak!

ERZSÉBET. (*Fölvidámodva.*) De mennyi temérdek finom cserépedény van ott a parton. Tegnap eltörött nálunk a kis zöld tejforraló, vagy ezer olyant láttam egy halomba. Aztán vagy száz nagy fazekat, akár egy-egy hordó, a Tibike ruháját abba lehetne kilugozni... Jaj, jaj, nincs már

nekem aranyos Tiborom... (*A kötényébe rejtí az arcát.*) A mellemtől elvették!

KVÁRTÉLYOSNÉ. Mondja, csak mondja ki bátran lelkem, hogy volt, mint volt, de jól is tette, hogy otthagya őket. (*Egy gondolatát támad.*) Maga az én uramnak a földije? Maga az? Én mindig üzentem magának, hogy győjön. Persze, az ilyen dajkának a levelét elfogják, elszaggatják, sohse látja, akinek volt az átrecja. Kétszer is megírtam, hogy jobb helyet tudok; ma már nem szoptatunk húsz pengőn alól. Olyan helyet adok magának, ahol a maga ágyát is külön szobalány veti meg. Mért nem gyött? Lakik itt egy legény, odavalósi, ahová maga. A Péter.

KRISZTINA. A Jézusos.

KVÁRTÉLYOSNÉ. Finom legény, gazda, egymának van egy szobája, ott-e. (*A függőnyel elrekesztett részre mutat.*)

ERZSÉBET. Annak az atrece után jöttem. Hogy kivinne az országútra. Haza akarok menni. Hol van? Alszik?

KVÁRTÉLYOSNÉ. Éjszakás a gyárban. Reggel jön csak haza. Vendégeket vár a losonci vasúttól, azoknak früstököt is rendelt,

ERZSÉBET. Jaj, azok éd's szülémék lesznek.

KRISZTINA. Ojjé, ne busuljon lelkem, egyik legény olyan, mint a másik.

BOLTOSLEGÉNY. Különbnél különbek vannak.

A PINCÉR. (*Előretolakszik.*) Tessék parancsolni!

KRISZTINA. (*Hátratulja őket.*) Aztán legalább megmondta-e az asszonyának, hogy kicsoda?!

A RAGYÁS. Én hozzávágtam az asszonyomhoz egyszer egy kefét, finom kefe volt, összetört, megfizettem.

KRISZTINA. Útni nem szabad. Mondani igen. Csak egyet nem!

A RAGYÁS. Ojjé, annak teszek becsület-sértést, akinek akarok. Be nem zárathat. Fizetek, leszolgálom. Egy hónap, két hónap, a vacsorapénzt elteszem, nem eszek inkább, de megsértem.

KRISZTINA. Jöjjön el velem Erzsike, én elviszem magát egy kapitányhoz, annak mondunk egy szót. Az urak a pénzükkal, mi . . .

ERZSÉBET. (*Félre.*) A testünkkel.

BOLTOSLEGÉNY. Éljen Elizabet kisasszony!

A BETEG CSELÉD. Mit bódítsák. Szoptatósnak nem szabad a helyéből kiállani, ha szíjjat hasítanak is a hátából. A gyerek miatt.

ERZSÉBET. (*Mint fent.*) A gyerek miatt?

KRISZTINA. Oh kegyed meg mit bódítja ezt a leányt! Megitatom mákkal, otthagynom amikor akarom!

A BETEG CSELÉD. Az az, te meg is teszed!

A KVÁRTÉLYOSNÉ. Maga is ott van mindenütt, ahol a szóbeszéd, de sehol sincs, ahol a fizetség. Itt a kávéja. Egyék. Előbb a pénzt. (*Nyujtja a tenyerét.*) Nincs? (*Visszavonja a kávéját.*) Akkor kávé sincs. (*Nevet.*)

EGY PESZTRA. (*Nyirothajú, romlott külsejű, cifra kis teremtés.*) A rendőr bácsi befordult a kapun. Nagyon jókedvű.

KVÁRTÉLYOSNÉ. Jaj, akkor mindenkit megöl. Népek! Nem táncónyi, feküdnyi, szöknyi. (*El a konyhába. A cselédek lehányják magukról ruháikat és az ágyaikba bujnak, magukra húzzák takaróikat. Pincér, boltoslegény ki az udvarra, a verklit a pezstra vonszolja ki.*)

III.

RENDŐR, ERZSÉBET.

RENDŐR. (*Énekelve jön: »Kék nefelejts«.*)
Megölök mindenkit, az én házam nem er-
kölcstelen ház, az én házam nem vászon-
nők háza. Akinek engedelye nincs, annak
nincs. Attól én elveszém, akinek én adok.
(*Bejön.*)

ERZSÉBET. (*Menekülni akar.*)

RENDŐR. Hát te ki vagy? Akárki vagy,
aló hopp az ölembe. (*Megfogja kezét.*)
Hadd lám a személyleírásod! (*Megismeri,
jóízűn kacagni kezd.*) Te mondd nekem,
hogy ki vagy? Te vagy a Bolygó-Kiss Er-
zsébet. Szakasztott olyan vagy mint voltál
kicsi korodban. Amikor otthon még a ma-
gam kutyája voltam, eleget kikerültelek a
szénásszékérrel... De nem vagy az, aki
voltál. Hallottam dajka vagy... Ülj hát
ide, ha az életed kedves!

ERZSÉBET. (*A rendőr ölébe ül.*)

RENDŐR. Ha én törvény volnék, vagy
még több, miniszter, én az ilyen lányokat
mint te, mind kivégeztetném.

ERZSÉBET. Rá is szolgáltam. Kis torkos
kölkemet éjcaka idején otthagytam.

RENDŐR. Hogy mért akarlak én benne-
teket mind a Dunába hordatni? Csak azért,
mert szegény lány szegény gyermeket szül
és így ki nem vesz a szegénység.

ERZSÉBET. A szegény se kutya! A sze-
gényből lesz a gazdag!

RENDŐR. A szegény a gazembernél is
rosszabb. Mit csináljak a koldussal? Be-
zárjam? Megeszi az országot, föleszi ma-
gát a császárt. Ha egy gazember urat
rajtakapunk, lefogjuk, de az más. Az fizet
a gazember uraknak, akik még nem vol-
tak becsukva és kibocsájtják!

ERZSÉBET. Hát ha az egyik a másikat
meggyilkoli?

RENDŐR. Antul jobb. S ha az egyik na-
gyobb úr, mint a másik, akkor az egyik
bajba jut. De ha — úgy tudd meg — az
egyik úr véletlenségből vagy a maga jó-
akaratajából a szolgáját lelövi, fizet ide is,
oda is, elszi egy pár gubaszivart, kosztol,
meghízik és kigyön...

ERZSÉBET. Ábel bácsi, hát ez igazság?

RENDŐR. Annál is több. Ez ki van adva.

Nem a népeknek, hanem a főeknek. A fej, az urak, mik vagyunk. Tik vagytok a gyomor, aki korog. A fej fentebb van, az hát a fő. Hiába korogsz rája, hiába morgotok. Hallgass, lapulj, húzdd be magad, mert beléd szúrnak. Én már két embert öltem meg, úgy nézz rám, mert engem arra eskettek meg, hogy azt teszem, ami a parancsolat.

ERZSÉBET. *(Föl akar kelni a rendőr öléből.)* Oh édes Jézusom, csakugyan meghóttak?

RENDŐR. Ne mozgolódj. Azok bizony meghóttak. Belekapaszkodtak a tiszt úr lovába. Állami lókba!! Pusztai paripám patkója fejkön tapodott... Ereszted el azt a kantárszárát... Nem eresztette; magyar fiú volt mind a kettő! Hej, erős volt a kezük. Egyiknek a kezét levágtam... Nem patkolsz kutya, nem gyalulsz kutya... Az egyiknek a félszeme kigyútt, rám nézett, még mostan is rám néz. Talán tán jó fiúk is voltak.

ERZSÉBET. Ne tesszen tovább mondani. Menten belehalok!

RENDŐR. Azóta élek szeszi itallal. A népet büntetni kell. Fő a büntetés, mihént

szabadjára engedik, mindjárt gyülekszik, mihént gyülekszik, mindjárt verekedik. *(Mimeli, hogy lovon ül.)* Le a járdáról!

ERZSÉBET. Szép dolog az, rendet tenni!

RENDŐR. Micsa? Nincs valami utálatosabb! Kinek mi köze hozzá, ki mit csinál? Az eszem azt mondja: Ábel, csinálj rendet! A szívem azt súgja: Ábel, te is úgy tennél, rendetlenkednél. Te lyány, olyant még nem láttál, hogy amikor a nép tüntet, mint mozog meg bennem a véri virtus; a mellemet szinte fölveti a szívem. Velük vagyok, de jaj, rájuk tiprok... Mert ha én nem tiprom le a kutyát, ő tipor le engem...

ERZSÉBET. *(Önfeledten.)* Engem is megtiportak. Rendőr bácsi, kiadják-e az én viselőruhámat, három fejkendőmet?!

RENDŐR. Azt ki, de úgy hazasuppoltatnak, hogy no. Olyan finom dolgod lesz, hogy két kakastollas legény kísér be a faluba.

ERZSÉBET. Miért? Nem vétettem én semmit!

RENDŐR. Azért, mert mér vagy ilyen gömbölyű, mér vagy ilyen szemes, melles, piros, csinos?! Ha hektikás volnál, gugás

volnál, csunya volnál, betennének a kórházba, ott szépen meg is élnél. De hogy ilyen vagy, ha egyszer megláttak, addig meg nem állanak, míg meg nem esznek, mint az íz! Igyál! *(Tölt.)*

ERZSÉBET. *(Mereven nézi a poharat.)* Bor? Ábel bá', nem tudok én inni, csak sert!

RENDŐR. Sert-e? Éppen a sok rossz serontotta el a világot; amíg bor volt, más volt. A bor a fő. *(Emelt hangon.)* Attól a futóbetyár azt hiszi, hogy ő a bíró, meg hogy becsületes nőszemély az, aki más! No. *(Iszik, tölt.)*

ERZSÉBET. Jónak kell lenni, hogy úgy szeretik az emberek. Hadd kóstolom hát, adjon. *(Szinültig kiüssza.)*

RENDŐR. *(Mégint tölt.)* Siess, idd ki, míg ki nem hűlsz. Pfhu, de meleg van ebbe a hidegbe. Jó-e?

ERZSÉBET. Jó. Szédülök tőle. Mintha sergettyüt játszanának a fejembe. Ihaj, dötsön, Ábel bácsi!

RENDŐR. Mi a?

ERZSÉBET. *(Kacéran közel hajol hozzá.)* Tudja-e mit? Kösse föl kend a kardját,

gyűjön el velem. Élvezetem egy bizonyos házba, vigyünk el onnan egy kis fiút, Tibor nevezetűt, aztat ott eléhezteszik... Aztán, ha kend ember, bekíséri annak a gyerekeknek az apját, az anyját...

RENDŐR. Hászen, ha csak erőszak kell, itt vagyok én. El akarod lopni a más gyereket?

ERZSÉBET. Elvenni. Inkább az enyém az, mint az övék. Az én tejem, az én vérem, az én álmom, az én lelkem kis kölköm.

RENDŐR. Nekem egy zsuppos nő úgy is megjósolta, hogy akasztófán halok meg; szeretném már megtudni, hogy vajjon miért? Gyere, legyünk zsványok, finom jó tanyákat tudok, onnan húzgáljuk, dézsmáljuk, bosszantsuk meg ezt a cudar világot!

ERZSÉBET. Cudar, cudar! *(Hirtelen hangváltoztatás. Lassan, de vidáman énekelni kezd. A rendőr ügyetlen módon táncolni kezd körülötte.)*

RENDŐR. *(Kitárja karját.)* Enyém vagy, nem másé, te gyönyörvetes asszonyi állat!

ERZSÉBET. *(Elhárítja.)* Csitt, te! Az asszony meghallja! *(Súgva.)* A kendé hát, meg mindenkié, a boltosé, az üdvédé, a

doktoré, a tiszté, a papé, a zsványé, az egész város aljáé. Kinek kellek, minek kellek, csak szóljon, aki engem akar. Itt a szemem, nesztek! Itt a szám, nesztek! Itt a szívem, nesztek. Ábel bácsi, tudja-e kend, hol árulják a bécsi rongyot?

RENDŐR. (*Bajuszát kétfelé törli.*) Szám legyen arcod pirosítója, két karom az akasztófád, a mellyem a pihentető párnád! Gyöngy vagy, kedvellek! Megeszem azt a gömbölyű válladat.

ERZSÉBET. Eléb igyék egyet alája, mert megrontja a bélit.

RENDŐR. Ne szólj többet! (*Végigszakítja a leány ingvállát.*)

ERZSÉBET. (*Duhajosan, nevetve.*) Így, így. Most legalább már meztelen is vagyok. No még egy cseppet! Hadd vegye el azt a csepp eszemet. (*Nyelvét a pohárba nyújtja, amelyet hetyke mozdulattal odanyújt a rendőrnek.*) Ábel szívem, kend igya meg szintültig a szerelmem!

RENDŐR. (*Iszik. Hirtelen haraggal.*) Jaj annak, aki egy szót szól! Egy hangot se! Kettéhasítom, bekisérem, itt én parancsolok, én vagyok az úr, én vagyok az állam!

(*Lesröfölja a lámpást.*) Rúzsám, azt a csókot!

ERZSÉBET. (*Hetykén, kedveskedve — távolodik tőle.*) Aki kéri, vegye el.

RENDŐR. (*Utána, táncmozdulattal.*) Itt vagyok, ragyogok, mint a fekete szurok!

ERZSÉBET. (*Derékon fogja a rendőrt, mintha ő volna a férfi, megtáncoltatja, erősen megszergeti és ezenközben a szoba egy sarkában levő vacokhoz vezeti, ott lódit egyet rajta. A leány rádobja köpönyegét. A rendőr mélyen elalszik.*)

IV.

VOLT, CSELÉD LEÁNYA.

(*A lesröfölt lámpa hirtelen elalszik, hajnali világosság van a cselédtanyán. Egy fiókos ágy függőnye mögül egy halvány borzasfejű leányka kidugja a fejét.*)

ERZSÉBET. (*Megundorodik magamagától, fejét az asztalra fekteti.*)

A CSELÉD LEÁNYA. Mi maga néni?

ERZSÉBET. Én. Hogy én ki vagyok? Magam se tudom, ki vagyok, csak azt tudom, hogy valami rossz beste, szemétre

került palánta, esett alma vagyok. Lány volnék, vagy mi, menyecske volnék, vagy hogy egy anyának a lánya vagyok, de hol anyám, hol é's anyám! Jobb is, ha nem lát! Hát te, kis lány, mit meredsz rám, mit látsz rajtam?

A CSELÉD LEÁNYA. Szép néni maga. De el van szakadva az ingválla.

ERZSÉBET. Az ám, egy tövis. (*Mellére, fejére mutat.*) Itt is tövis, itt is, mind összevissza szaggatott. Talán vérzek is? (*Tapogatja magát. Hirtelen.*) Kis lány, láttál-e már te holtat?

A CSELÉD LEÁNYA. Ne mondjon olyant, félek!

ERZSÉBET. Butus, te, szép az! Nincs annál szebb, mint amikor az olyan kis lányt, mint te, eltemetik. Fehérruhába öltözik, fehér koszorú a fején, kardos legények citronyt húznak a kardjukra, úgy kísérik... Bár engem kísértek volna. Engem már, kedves, csak gödörbe vetnek, temető szélére temetnek...

A CSELÉD LEÁNYA. Jaj, jaj, néni, félek, magához megyek. (*Kimászik az ágyból és az Erzsébet ölébe kapaszkodik.*)

ERZSÉBET. (*Becézi, símogatja.*) Nekem is van ám egy kis lányom, talán soha már nem látom. Van egy kis fiam is, immár sohse látom. Vagyok én egy árva anya, egy elcsapott szolgáló, egy utolsó dajna — nem utálsz engemet?

A CSELÉD LEÁNYA. Maga szép, néni, olyan, mint az anyám.

ERZSÉBET. Hát neked van még édes anyukád? Mért hagy így magadra?

A CSELÉD LEÁNYA. (*Fontoskodva.*) Kenyeret keres anyám.

ERZSÉBET. Éjszaka?

A CSELÉD LEÁNYA. Mindig csak éjszaka. Reggelre hazajön. Cukrot hoz, fügét hoz, mellém fekszik. De mindjárt elalszik.

ERZSÉBET. Mos?

A CSELÉD LEÁNYA. Táncolni kell neki. (*Élénken.*) Egyszer meglestem, utána lopóztam. (*Szomorúan.*) Olyant láttam — mondta — amit nem szabadott volna. Megvert. Azután lett beteg.

ERZSÉBET. Mi baja volt?

A CSELÉD LEÁNYA. Gyufát itt.

ERZSÉBET. Milyent?

A CSELÉD LEÁNYA. Amilyent szoktak.

ERZSÉBET. Mennyiért?

A CSELÉD LEÁNYA. Egy krajcárért.

ERZSÉBET. Miért nem ivott tíz paklit, egy hatosért?

A CSELÉD LEÁNYA. Az ám! Attól meghalt volna. De nem volt neki hatosa. *(Dicselkedve.)* Nekem van, van biz!

ERZSÉBET. *(Mohón.)* Muti!

A CSELÉD LEÁNYA. Maga elveszi!

ERZSÉBET. *(Lázasan a kis leány keze után nyulkál.)* Csak meg akarom nézni, hogy igazi-e, nem csaltak-e meg. Nekem is volt, nekem is lesz, tízszer annyit adok neked érte. Muti, kedveském, majd kifényesítem!

A CSELÉD LEÁNYA. Nem kell ezt, fényes ez, új ez, egy bácsitól kaptam, aki »holnap« kocsin anyukát hazahozta.

ERZSÉBET. Sohse láttam még új tízkrajcárrost; muti már, angyalkám.

A CSELÉD LEÁNYA. Itt van. *(Félve megmutatja.)*

ERZSÉBET. Add nekem kölcsön, interest adok rá.

A CSELÉD LEÁNYA. Inkább cukrot veszek érte.

ERZSÉBET. Azt, azt. *(Fölkel, izgatottan jár-kei az ablak felé.)* A boltos boltját kinyitotta. Rózsacukrot hozok neked érte. Vasárnap meg bábut, katonát. Addsz csak, hadd szaladok át, egybe itt vagyok. *(A pénzt a gyerek kezéből kikapja, el.)*

A CSELÉD LEÁNYA. *(Sirva menekül vissza a fiókos ágyba, pár pillanatig szepegése hallatszik. Aztán csend.)*

A RENDŐR. *(Föltápáskodik, körülnéz, Erzsébetet keresi, mámoros a bortól's álomtól. Előbb hevesen kutat, aztán beletnyugszik, hogy az egész csak mámoros álom volt. A némajelenet két percig tart. A rendőr elhatározza, hogy a leányt föl fogja keresni, akárhová szökött is előle. Köpönyegét, kardját, vackának egy részét maga után húzva, a belső szoba felé, el.)*

V.

ERZSI, PÉTER, MAJD BOLYGÓ, BOLYGÓNÉ.

ERZSÉBET. *(Fön, az ajtóban szétnéz, megáll, felső szoknyájának a szélével megtörli a száját, undorodik, összeborzad. Gyana-kodva és kémkedve néz szét a szobában.)*

Fáradt, fekhely után néz, nincs szabad, leül egy székre. Szemét lehúnyja.) Keserű volt! *(Örvendezve.)* Édes lesz. *(Összeborzad.)* Fázok! Félek! Hol vagyok? Ki vagyok? Én vagyok. Bolygó-Kiss Erzsébet! *(Kinyitja szemeit.)* Jaj, most jön a halál! *(Összeteszi a kezeit, mereven. Szemét behúnyva, a szűz Mária imádságot susogva mondja.)* Amen!

PÉTER. *(Csodálkozva, örömmel, megérinti a vállát.)* Hát te itt vagy?

ERZSÉBET. *(Szemeit ijedten kinyitja.)*

PÉTER. Megjöttek.

ERZSÉBET. Kik?

PÉTER. Édes anyádék.

ERZSÉBET. *(Felugrik.)* Jaj nekem, hol vannak?

PÉTER. Odakint. É's apád a hordárral barátkozik. Mi dolog az, hogy te itt vagy?

ERZSÉBET. Magához gyöttem. Mondani akarnék valamit.

PÉTER. Mit?

ERZSÉBET. Már semmit! Szülémékre rá ne ijesszen. *(Haragosan.)* Mért nem mondta, hogy biztosan ma jönnek?

KIVÜL. *(Hangok.)*

PÉTER. Meg akartalak örvendeztetni. Halod, éd's apád mán a hordár pipájára alkuszik. Búj el!

ERZSÉBET. Én nem. *(Az ajtó felé tart. Bolygó, Bolygóné belépnek. Az előbbi egy nagy félkenyeret hoz a hóna alatt, az utóbbi egy libát. Ölelkeznek.)*

BOLYGÓ. *(A kenyeret leteszi.)* No, Erzsike, minket nagy csapás ért. Mind a két süldő megholt.

PÉTER. Ugyan? Szép két disznó volt.

ERZSÉBET. *(Anyjához.)* Jár-e már?

BOLYGÓNÉ. Jobban csúszik, mintha járna.

BOLYGÓ. Úgy, mint tegnap, megettek egy fél véka kukoricát. A szájamtól vették el az ételt. Nem hogy sajnáltam volna. Reggelre elhűltak.

ERZSÉBET. Talán nagyon sebesen híztak.

BOLYGÓNÉ. Az az, kend erősen erőltette.

BOLYGÓ. Én? Úgy vigyáztam rájuk, mint a lehelletre. Szerettem őket, ápoltam őket, bizakodtam bennük. Lefekvéskor még a hátukat is megvakartam.

BOLYGÓNÉ. Szent igaz. Még éjjel is föl-kelt hozzájuk.

BOLYGÓ. Már most nekünk befellegzett.

ERZSÉBET. Kire hagyták?

BOLYGÓNÉ. A zsidónéra. Majd megeszi, úgy szereti.

ERZSÉBET. Hát..! hát... rólam szóltak-e neki kigyelmetek?

BOLYGÓNÉ. A nevedet mondja.

ERZSÉBET. (*Érdeklődéssel.*) Hogy?

BOLYGÓ. Nincs szerencsénk. Haj, haj!

PÉTER. Ne sopánkodjék, még belebetegszik.

BOLYGÓNÉ. Vége már neki, a lába sorvad.

BOLYGÓ. Belülről senyvedek!

PÉTER. Majd ad a lánya, két hízóra, újra!

ERZSÉBET. Az, az, adok. Csak ne búsuljanak kendtek. Éhesek-e?

BOLYGÓ. Szomjasok is.

PÉTER. Erzsi, lépkedj, úgy látszik, itt mindenki alszik. Früstököt, kávé, kolbászt rendeltem, ott lesz a konyhában. A törköly a siffonon. Jöjjenek, szívesen látom.

ERZSÉBET. (*Kénytetve el.*)

BOLYGÓ. (*Készülődik az evéshez.*) Az a sertvés, az a két sertvés!

ERZSÉBET. (*Hozza a reggelit.*) Tessen, egyenek, igyanak, éd's apám, éd's anyám.

PÉTER. Hát te nem ülsz le?

ERZSÉBET. Szék sincs!

BOLYGÓNÉ. Ide gyere, az anyád ölébe.

ERZSÉBET. Oda, oda szí. Régen ültem benne! Sohse ülök többé benne! (*Anyja ölébe ül, fejét annak mellére rejt.*)

BOLYGÓNÉ. Neked valami bajod van, Erzsók.

ERZSÉBET. Nekem-e? Mért?

BOLYGÓNÉ. Csak két szoknya van rajtad!

BOLYGÓ. Meg hogy nem vagy az úri házadba, úrfi gyerekednél.

ERZSÉBET. Kimenőm van, melegem van. Hogy ne volnék ott, amikor ott vagyok. Csupa örömben vagyok, mindig lagzit lakok. Lesz pénz, ad az úr. Lesz pénz annyi, mint a köles. Nem iszik kend, apó?

BOLYGÓ. Inni iszok! Az már igaz, hogy az utolsó nap enni ettek, de nem ittak.

ERZSÉBET. Inni pedig jó. Lehet-e nekem is, Péter?

PÉTER. Egy-két pohárkával.

ERZSÉBET. Aztán tudják-e kigyelmetek, hogy én azóta ivós lettem. Sert iszok, bort is ittam, ihajja! Tudnak-e kigyelmetek koccintani?

PÉTER. Lány, lány, de virágos a kedved.

BOLYGÓ. Ez a lány de faintomos lány lett.

BOLYGÓNÉ. Ugy-e mondtam, hogy jónál jobb dolgod lesz.

ERZSÉBET. De kendtek mind csak esznek, soha már nem isznak. *(Tölt.)*

BOLYGÓ. Hi, milyen lány! Szeretlek, te vagy az én szerelmes lányom!

PÉTER. *(Erzsébetet inti.)* No, no! Baj lesz!

ERZSÉBET. *(Föláll.)* Maga is mindég csak kuvikol. Hol a baj, ki a baj, nincsen baj, csak öröm van. Az én szerelmes fekete fiam elveszi a szöke kis lányomat. El van végezve, ki vagyon hirdetve. Engem elartanak, holtig náluk lakom! *(Iszik.)* Hu, de fainul éget ez az ital belül, torkomat kinyití, szívem melegíti! Mi otthon most a nóta?

BOLYGÓ. Ez la! *(Énekli az »ebadta suszterja« című dalt.)* Hát itt Pesten?

ERZSÉBET. Itt? *(Szomorúan.)* Vége a nótának. *(Erőt véve magán.)* Száz is van, egy is nincs. Hallga csak!

(Táncolva énekel. Bolygó egyszer-egyszer a fejét lehajtja, sóhajt. Erzsébet az éneket abbanhagyja, sebesen táncol, aztán összeesik.)

PÉTER. *(Fölemeli.)* Erzsi, Erzsi, ne bolondozz, látod,

BOLYGÓNÉ. Szerelmes Jézusom, a szemefölakadt!

BOLYGÓ. No ezt szépen megtették.

PÉTER. Víz az arcába!

BOLYGÓNÉ. Jaj, jaj, minek is gyöttünk fel!

BOLYGÓ. Az ital nem konty alá való.

PÉTER. Erzsi, Erzsi! Ez a lány tett magának valamit! He, emberek, asszonyok!

VI.

CSELÉDEK. KVÁRTÉLYOS ASSZONY. VOLT.

A CSELÉD LEÁNYA. Jaj, a mamám! *(Megnézi.)* Éppen mint az anyám! A néni.

KRISZTINA. *(Lehajol hozzá, hirtelen szóval.)* Ezt ismerem, ez gyufa!!

KVÁRTÉLYOS ASSZONY. *(Fehér alsóban.)* Hát ez az, aki a konyhában valamit kotyvasztott? Ide gyött gyufázni? Vigyék a kórházba.

KRISZTINA. Meleg vízbe itta? Tejbe? Vége van!

PÉTER. Az ágy, vessék meg az ágyam! Orvosért! *(Fölnyalabolja Erzsébetet és a zöld függöny mögé viszi. Mind utána.)*

BOLYGÓ. (*A függöny mögött.*) Csak sohse hall az ember jót.

KRISZTINA. Tejet beleönteni.

KVÁRTÉLYOSNÉ. Nem engedi, harapja a száját.

PÉTER. Orvosért.

BOLYGÓ. Fölkelteni... a rendőrt!

BETEG CSELÉD. Koporsóért!

BOLYGÓNÉ. Szűz Mária, szent József!
(*Csend.*)

VII.

FRIGYESNÉ, VIKTOR.

VIKTOR. A leánynak itt kell lenni.

FRIGYESNÉ. Ez a cselédkvartély. Mennyi bűn és piszoknak kell itt lenni! Az ellopott holmikát ide hozzák!

VIKTOR. Lassabban. Egy rendőrné tartja!

FRIGYESNÉ. Akárki tartja, a dajkának vissza kell gyönni. Tibi be sem húnyta a szemét egész éjjel, mi sem. Azt hittem, hogy halálra sírja magát utána.

VIKTOR. Milyen egy gyerek! Különben én is olyan vagyok.

FRIGYESNÉ. (*Megvetéssel.*) Maga? Még mi beszélünk!

VIKTOR. Valljuk meg, egy kissé szigorúan bántunk vele. Én is alig tudtam elaludni!

FRIGYESNÉ. Maga félt.

VIKTOR. Kitől?

FRIGYESNÉ. A férjemtől.

VIKTOR. No, mit mondott az öreg! Volt jelenet? Kibeszélte magát?

FRIGYESNÉ. Maga szamar. Hát maga is hisz abban, amit az a nyelves leány pletykált!

VIKTOR. (*Nevetve.*) Én? Dehogy hiszek, én nem hiszek semmit!

FRIGYESNÉ. Tudja, ő pakolni kezdett. Egy hálóinget — mert kemény ingben nem tud aludni — betett egy ujságba. Erre én fogtam magam és el akartam menni. Én! Majd én! Megijedt a gyerek, mi lesz Tibi-kével az éjjel? Sírt, dühöngött, mindkettőnket meg akart ölni. A revolvert csak a halasztást kérő alperesek ijesztgetésére tartja az íróasztalán. Nincs megtöltve. Kinyitottam neki a mellemet!

VIKTOR. Akkor már minden jó volt.

FRIGYESNÉ. Szemtelen! Aztán megeskett. Sírt, hogy tegyem meg. »Kire esküd-

jek?« »Kettőnkre!« Megesküdtem, hogy sohse tettem.

VIKTOR. Elhitte?

FRIGYESNÉ. Még azt szeretném, hogy ne!

VIKTOR. Aztán megnyugodott? És Elza?

FRIGYESNÉ. Még az éjszaka hazahoztuk. No, az a lány kikapott! Mondja csak, nem szerelmes az a haszontalan magába? Nem bolondítja maga azt a lányt? Maga olyan.

VIKTOR. Én nem vagyok olyan, hanem az a lány nő, növekszik!

FRIGYESNÉ. Persze, már észrevette! Úgy éljen a maga feje, mint hogy nem udvarolt még neki.

VIKTOR. Én, soha!

FRIGYESNÉ. Maga arra spekulál, hogy elveszi ezt a leányt?! Hogy elgummi-kerekezzze, amit az én szegény jó uram összekeresett! Mindenbe belemegyek — tudja meg — de erkölcstelenségbe soha. Különben... majd meglátjuk. Maga nem is rossz parthie, csak a vizsgái... amilyen szája van, maga még valami nagy kariert fog csinálni. De hol az a leány?

VIKTOR. (*Kocog az asztalon.*) Hé, nincs itthon senki?

VIII.

VOLT, FRIGYES.

FRIGYES. (*Bedugja fejét az ajtón, de vissza akar vonulni.*)

FRIGYESNÉ. (*Zavarral.*) Csak tessék!

FRIGYES. (*Belép.*) Itt?

FRIGYESNÉ. Itt. Te is?

FRIGYES. (*Hidegen.*) Együtt?

FRIGYESNÉ. Találkoztunk. Szíves volt elkísérni.

FRIGYES. Talalkoztunk, szíves volt elkísérni?

FRIGYESNÉ. Szíves.

VIKTOR. Ugyan hagyjad azt a számárságot! A gyereked halálra sírja magát.

FRIGYESNÉ. (*Nyomatékkal.*) És ő féltékenykedik, féltékenykedni mer!

FRIGYES. Én féltékenykedem?! Eljöttem, hogy ezt a lányt, akit megbántottunk, kárpótoljam. Nem szabad nekem idejönni?

VIKTOR. Szabad.

FRIGYESNÉ. Szabadni szabad, de nem illik.

FRIGYES. Engem a humanizmus hozott ide.

VIKTOR. Hát minket más?

FRIGYES. Nem tudtam ma reggel früstökölni. Elrontotta az étvágyamat, hogy ez a lány...

FRIGYESNÉ. De hol van? Jó helyen járuk-e?

FRIGYES. Erzsi, Erzsike.

FRIGYESNÉ. (*Szigorúan.*) Erzsébet!

(*A függöny mögött zaj.*)

VIKTOR. Mi az?

FRIGYESNÉ. Valami cseléd... beteg lett... ezek — a cselédlányok nem akarnak gyereket és...

VIKTOR. Gyerünk innét.

(*A függöny mögött.*)

AZ ORVOS HANGJA. Levegőt, ki az ablakokat! Kitörni. (*Ablaktörés.*) Aki nem ide való, ki! (*Viktor, Frigyesék el akarnak menni.*)

IX.

VOLTAK, PÉTER, BOLYGÓÉK, CSELÉDEK.

PÉTER. (*Kilép a függöny mögül. Nyugodt fensőbbiséggel.*) Haldoklik.

FRIGYESNÉ. Ki?

PÉTER. A dada. Akit kiüldöztek. Éjnek idején. A halálnak kergettek.

FRIGYES. Ezt tagadom. Ezt visszautasítom.

VIKTOR. Gondolja, hogy mi?

FRIGYESNÉ. Ő a gyermek mellől elszökött, ő rendetlenkedett — ő erkölcs...

PÉTER. Bent küzködik, s imádkozni kell.

VIKTOR. Én bemennék hozzá, ha engem meglátna.

PÉTER. Te...

VIKTOR. (*Cimkusan.*) Te!

FRIGYES. A törvény...

PÉTER. Csak egy törvényt ismerek, a Jézusé, aki mondja vala a halott Lázárnak, kelj föl és Lázár fölkel. Most imádkozni kell. (*A színen levők letérdelnek, kivéve az urakat.*)

(*A függöny mögött*)

{	BOLYGÓNÉ. A szívit nem érzem. Juj!
	AZ ORVOS. Nem lélekszik.

PÉTER. Nem segít az Isten. (*A kis fekete evangéliumot kiejti kezéből.*) Itten a halál! (*Bemegy a függöny mögé.*) Elvégezte! Elment! Isten cselédkéje Jézust szolgálja. (*Kijön.*)

VIKTOR. Ez borzasztó, ilyen fiatalon!

FRIGYESNÉ. Talán egy professzort még... egy professzort.

FRIGYES. Temetést, szép temetést . . . Nekik az minden. Kék kocsí . . . én hozatom.

BETEG CSELÉD. Most, most má!

FRIGYESNÉ. Szegény Tibor, milyen hamar meghalt neki valaki. *(Elgondolkozva.)*

VIKTOR. Ha tudtam volna . . . Hogy ilyen, ilyen . . . fiatalon . . .

KRISZTINA. Persze, most persze!

A RAGYÁS. *(Kihívó hangon.)* Most? *(Mind fenyegető mozdulatot tesz.)*

PÉTER. Hagyjátok őket. Ne féljeteK, menjetek békén, a pusztulás benne vagyon a a ti fajtátokban és a bűnnek mérge a ti erkölcsitekben . . . Ti vagytok az elbízott gazdagok, még csak nem is gonoszok. Hivők sem és nem is tudjátok, hogy nyomorult nyavalyás, szegény vak és mezíten vagytok. Menjetek békén . . . *(Az ajtó felé mutat, nép némán hallgatja.)*

(A függöny lassan legördül.)

VÉGE.

Magyar Színházi Intézet
Könyvtára 19. 86/35.715